

ผลกระทบจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
ข้อตกลงของรัฐบาลกับธนาคารพัฒนาเอเชีย นโยบายปฏิรูประบบราชการ
และการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรของประเทศที่มีต่อการศึกษา
และบทบาทของคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ ในการปฏิรูปการเรียนรู้
และปฏิรูปวิชาชีพครู

โดย

ศ. ดร. มนตรี จุฬาวัดนทล
ภาควิชาชีวเคมี คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

เสนอต่อ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

มิถุนายน 2543

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในสังคมต่อบทบาทของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ต่อการปฏิรูปการเรียนรู้และการปฏิรูปวิชาชีพครู การเปลี่ยนแปลงหลัก 4 ด้านที่ได้กำหนดให้วิเคราะห์ ได้แก่ (ก) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ข) นโยบายการปฏิรูประบบราชการ (ค) ข้อตกลงกับธนาคารพัฒนาเอเชีย และ (ง) โครงสร้างประชากรของประเทศ ในการศึกษานี้ยังได้รวบรวมความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ เกี่ยวกับสถานภาพที่พึงคาดหวังของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ จุดอ่อนจุดแข็ง โอกาสและภาวะคุกคามต่อวงการนี้ รวมทั้งแนวทางการปรับปรุงในอนาคต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพของวิชาชีพครู ทั้งด้านคุณสมบัติและการปฏิบัติหน้าที่ของครูในอนาคต เช่น มีข้อกำหนดมาตรฐานการศึกษาและใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู เป็นต้น แต่พระราชบัญญัตินี้ก็ส่งเสริมให้ครูมีโอกาสพัฒนาและได้รับการตอบแทนยกย่อง โดยกำหนดให้มีกองทุนพัฒนาครู และกองทุนส่งเสริมวิชาชีพครู แต่พระราชบัญญัตินี้ กล่าวถึงครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์โดยอ้อม ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาที่ต้องมีการประกันคุณภาพ ส่วนนโยบายปฏิรูประบบราชการจะส่งผลให้ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ซึ่งอยู่ในระบบราชการเกือบทั้งหมดต้องพัฒนาประสิทธิภาพการดำเนินงาน ข้อตกลงกับธนาคารพัฒนาเอเชียมีผลทำให้ต้องปรับลดครูระดับประถมศึกษา และเพิ่มครูระดับมัธยมศึกษา เนื่องจากโครงสร้างประชากรวัยเรียนจะค่อนข้างคงที่ในระยะ 10 ปีข้างหน้า จึงคาดว่าจะไม่มีผลกระทบต่อวิชาชีพครู

ผู้ทรงคุณวุฒิคาดหวังว่าในอนาคต ครูจะต้องมีคุณภาพ ผลิตรได้ตรงตามความต้องการ การผลิตครูต้องการการวิจัย และความร่วมมือจากสถาบันนอกวงการครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ จุดอ่อนของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์มีมากมาย ที่สำคัญคือ ความคิดแคบ ขาดการวิจัย และขาดผู้นำ แต่ก็มีจุดแข็งที่คณาจารย์มีวุฒิและประสบการณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เปิดโอกาสให้ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์สามารถพัฒนาตนเองและช่วยปฏิรูปวิชาชีพครูและการเรียนรู้ แต่ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ก็ต้องเผชิญกับอุปสรรคหลายด้าน เช่น การต่อต้านการเปลี่ยนแปลง การแข่งขัน ค่านิยมของสังคมและระบบราชการ ดังนั้น ผู้ทรงคุณวุฒิจึงเสนอให้แยกหลักสูตรผลิตครูจากหลักสูตรผลิตบัณฑิตการศึกษา สร้างพันธมิตรและหาผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ดังนั้น ข้อเสนอแนะจากการศึกษา คือ (1) สภาคณบดีคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทย เสนอให้คณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์แก้ไขจุดอ่อน และเสริมจุดแข็ง (2) สำนักงานปฏิรูปการศึกษาจัดองค์กรและเงื่อนไขเพื่อลดความรุนแรงของภาวะคุกคาม และเปิดโอกาสให้ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพครู และ (3) สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ จัดตั้งราชวิทยาลัยครุศาสตร์ให้เป็นองค์กรนำด้านการปฏิรูปวิชาชีพครูและการปฏิรูปการเรียนรู้

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 คำนำ	1
1.1 วัตถุประสงค์	1
1.2 เป้าหมาย	1
1.3 วิธีการศึกษา	1
1.4 คำนียาม	3
บทที่ 2 การวิจัยเอกสาร: ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในสังคม	5
2.1 ผลกระทบจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542	5
2.2 ผลกระทบจากมาตรฐานการศึกษา	8
2.3 ผลกระทบจากนโยบายการผลิตและพัฒนาครู	12
2.4 ผลกระทบจากโครงการจัดตั้งสถาบันพัฒนาครูและ บุคลากรทางการศึกษา (สคบศ.)	13
2.5 ผลกระทบจากการจัดตั้งสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา	15
2.6 ผลกระทบจากข้อตกลงระหว่างรัฐบาลไทยกับ ธนาคารพัฒนาเอเชีย	16
2.7 ผลกระทบจากแผนปฏิรูประบบบริหารภาครัฐ	18
2.8 ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของประชากร ของประเทศ	19
2.9 สรุป	20
บทที่ 3 การรวบรวมข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ: ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในอนาคต	21
3.1 สถานภาพครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ที่พึงคาดหวังในอนาคต	21

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า	
3.2	จุดอ่อนและจุดแข็งของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์	24
3.3	โอกาสและภาวะคุกคามต่อครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์	27
3.4	แนวทางสู่นาคต	30
3.5	สรุป	33
บทที่ 4	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์	35
4.1	องค์กรเป้าหมายและขอบเขตหน้าที่	35
4.2	ข้อเสนอแนะต่อสภาคณบดีคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ แห่งประเทศไทย	36
4.3	ข้อเสนอแนะต่อสำนักงานปฏิรูปการศึกษา	40
4.4	ข้อเสนอแนะต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ	40
4.5	ความคาดหวัง	43
4.6	เงื่อนไขสู่ความสำเร็จ	43
4.7	สรุป	43
	เอกสารอ้างอิง	45
	ภาคผนวก	
	ก. คำนิยามตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542	

บทที่ 1

คำนำ

1.1 วัตถุประสงค์

- 1.1.1 เพื่อประมวลผลกระทบจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ข้อตกลงของรัฐบาลกับธนาคารพัฒนาเอเชีย นโยบายปฏิรูประบบราชการ และการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของประชากรของประเทศที่มีต่อการศึกษา และบทบาทของคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในการปฏิรูปการเรียนรู้และปฏิรูปวิชาชีพครู
- 1.1.2 เพื่อเสนอแนวทางที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับบทบาทของคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในการปฏิรูปการเรียนรู้และปฏิรูปวิชาชีพครูอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 เป้าหมาย

- 1.2.1 ได้องค์ความรู้ของผลกระทบอันเนื่องมาจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ข้อตกลงของรัฐบาลกับธนาคารพัฒนาเอเชีย นโยบายการปฏิรูประบบราชการและการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรของประเทศที่มีต่อการจัดการศึกษา และต่อคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์
- 1.2.2 ได้แนวทางและยุทธศาสตร์ของคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในการปฏิรูปการเรียนรู้และปฏิรูปวิชาชีพครูให้มีประสิทธิภาพปรับได้เหมาะสมกับผลกระทบตามข้อ 1.2.1

1.3 วิธีการศึกษา

1.3.1 การวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ก่อนเริ่มการวิจัย ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เอกสารเหล่านี้จัดแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภทดังนี้

- (ก) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
- (ข) ข้อตกลงของรัฐบาลกับธนาคารพัฒนาเอเชีย
- (ค) นโยบายปฏิรูประบบราชการ
- (ง) การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากรของประเทศ
- (จ) เอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.3.2 การสำรวจความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

การสำรวจความคิดเห็นได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนไม่น้อยกว่า 10 ท่าน โดยได้กำหนดกรอบประเด็นคำถามดังต่อไปนี้

- สถานภาพครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ของประเทศที่พึงปรารถนาในอนาคต (5-10 ปีข้างหน้า)
- จุดอ่อนและจุดแข็งของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์
- โอกาสและภาวะคุกคามในการดำเนินการสู่สถานภาพในอนาคต
- ความคิดเห็นอื่นๆ

1.3.3 แนวทางการวิเคราะห์และการสังเคราะห์

การวิจัยเอกสารและการรวบรวมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ ได้มุ่งวิเคราะห์ประเด็นหลักที่สำคัญดังต่อไปนี้

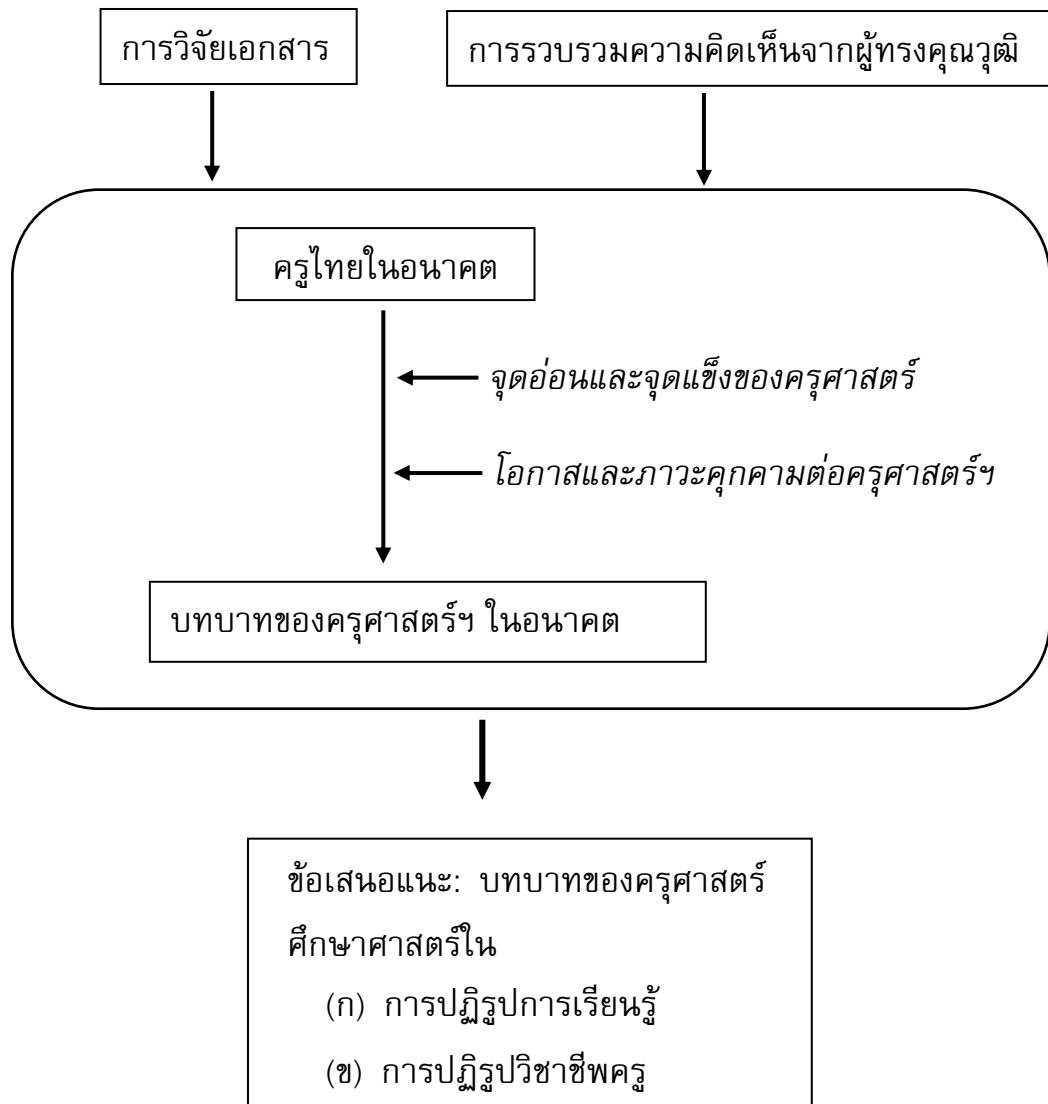
- สถานภาพครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ที่พึงคาดหวัง
- จุดอ่อนและจุดแข็งของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์
- โอกาสและภาวะคุกคามต่อครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์
- บทบาทใหม่ของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์

จากผลการวิเคราะห์ประเด็นหลักเหล่านี้ ได้นำไปสู่การสังเคราะห์ข้อเสนอแนะต่อครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์เกี่ยวกับบทบาทต่อ

- (ก) การปฏิรูปการเรียนรู้
- (ข) การปฏิรูปวิชาชีพครู

แนวทางการวิเคราะห์และการสังเคราะห์ได้แสดงโดยสังเขปในรูปที่ 1

รูปที่ 1: แนวทางการวิเคราะห์และการสังเคราะห์

1.4 คำนิยาม

คำนิยามของคำต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาที่ใช้ในรายงานฉบับนี้ จะเป็นไปตามคำนิยามที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (มาตรา 4) (ภาคผนวก ก)

บทที่ 2

การวิจัยเอกสาร:

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในสังคม

เนื่องจากเอกสารเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาและการปฏิรูปวิชาชีพครูมีอยู่จำนวนมาก แต่ระยะเวลาที่กำหนดในโครงการมีจำกัด ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องเลือกวิจัยเอกสารเฉพาะที่ตรงตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของรายงานเท่านั้น ในการวิจัยเอกสารก็ยังจำเป็นต้องมุ่งประเด็นหลักสำคัญๆ ตามที่กำหนดในข้อ 1.3.3 ผลการวิจัยเอกสารจะนำไปผนวกกับผลการรวบรวมข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในการปฏิรูปการเรียนรู้ และการปฏิรูปวิชาชีพครู

ในการวิจัยเอกสารเหล่านี้ได้ใช้การวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านกฎหมาย นโยบาย และข้อตกลงที่เกิดขึ้นในสังคมในระยะหลัง อันจะเป็นทั้งโอกาสและภาวะคุกคามต่อครูในอนาคต และครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในอนาคต

2.1 ผลกระทบจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (1) ถือเป็นแม่บทสำคัญในการจัดการศึกษาของชาติในอนาคต และเป็นเครื่องมือกำหนดทิศทางของชาติในอนาคต และระยะเวลาในการปฏิรูปการศึกษา เช่นการปฏิรูปโครงสร้างกระทรวง ทบวง กรม หน่วยงาน ด้านการศึกษาต้องให้แล้วเสร็จในเวลา 3 ปี นับตั้งแต่วันที่พระราชบัญญัติ มีผลบังคับใช้ (20 สิงหาคม 2542) และการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายต่างๆ ที่มีอยู่เดิมต้องดำเนินให้แล้วเสร็จภายใน 5 ปี (มาตรา 71 และมาตรา 70 ตามลำดับ)

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าครูเป็นหัวใจในการปฏิรูปการศึกษา ดังนั้นมาตราต่างๆ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ จะส่งผลกระทบต่อครูและวิชาชีพครูในหลายด้าน แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า พ.ร.บ. ฉบับนี้ไม่มีมาตราใดที่กล่าวถึงครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์โดยตรง ทั้งที่คณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์เป็นกลไกสำคัญในการผลิตและการพัฒนาครู ดังนั้น การวิเคราะห์จึงมุ่งเน้นผลกระทบต่อครูและวิชาชีพครู ตามด้วยผลกระทบต่อครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์

(ก) ผลกระทบต่อครูและวิชาชีพครู

2.1.1 ครูในอนาคตต้องเป็นตัวอย่างของผู้ที่ได้รับการศึกษา

มาตรา 6 ได้กำหนดให้การศึกษาพัฒนาคนไทยทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

มาตรา 7 ก็ยังขยายความสาระที่ควรเรียนรู้ของผู้มีการศึกษาครอบคลุมหลายประการ รวมถึงการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเอง

ดังนั้น ครูในฐานะผู้จะต้องดำเนินการด้านการศึกษา จำเป็นต้องเป็นตัวอย่างของผู้ที่มีการศึกษา

2.1.2 ครูในอนาคตต้องเรียนรู้ตลอดชีวิตและพัฒนากระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

มาตรา 8 กำหนดให้การศึกษายึดหลักการศึกษาตลอดชีวิต สังคมมีส่วนร่วมและการพัฒนาการเรียนรู้

มาตรา 25 กำหนดให้มีแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตในทุกรูปแบบ

มาตรา 30 กำหนดให้สถานศึกษาส่งเสริมให้ผู้สอน (ครู) วิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

ดังนั้น ครูในฐานะผู้ปฏิบัติจะต้องแสดงความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสามารถพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องโดยการวิจัย

2.1.3 ครูในอนาคตต้องปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครู

มาตรา 9 (4) กำหนดหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2.1.4 ครูในอนาคตต้องจัดการศึกษาพื้นฐานได้

มาตรา 10 กำหนดให้การศึกษาพื้นฐาน 12 ปี เป็นสิทธิของบุคคล ดังนั้นครูในอนาคตจะต้องสอนในระบบการศึกษาพื้นฐานได้

2.1.5 ครูในอนาคตต้องมีความสามารถในการสอนผู้เรียนหลายประเภท

มาตรา 10 กำหนดให้การศึกษาพื้นฐานต้องจัดให้กับผู้พิการและผู้มีความสามารถพิเศษ ดังนั้นครูในอนาคตจะต้องมีความสามารถจัดการสอนได้หลากหลายรูปแบบ

2.1.6 ครูในอนาคตต้องปฏิบัติงานได้ในสามระบบการศึกษา (การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย)

มาตรา 15 กำหนดให้มีการศึกษา 3 ระบบ ดังนั้นทั้ง 3 ระบบจะต้องใช้ครูเป็นผู้ดำเนินการ

2.1.7 ครูในอนาคตจะต้องปฏิบัติงานได้ในสถานศึกษาต่างๆ

มาตรา 18 กำหนดให้จัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาพื้นฐานในสถานที่ต่างๆ ได้แก่ สถาบันพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียนและศูนย์การเรียนรู้

2.1.8 ครูในอนาคตส่วนหนึ่งต้องจัดการอาชีวศึกษาโดยความร่วมมือกับสถานประกอบการ

มาตรา 20 กำหนดให้มีการจัดการอาชีวศึกษา และการฝึกอบรมวิชาชีพให้จัดในสถานศึกษาของรัฐ สถานศึกษาของเอกชน สถานประกอบการ หรือโดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ

2.1.9 ครูในอนาคตต้องจัดการศึกษาโดยถือผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

มาตรา 22 กำหนดให้การศึกษาถือหลักทุกคนเรียนได้ ผู้เรียนสำคัญที่สุด และผู้เรียนสามารถพัฒนาตามศักยภาพ

2.1.10 ครูในอนาคตจะต้องจัดให้มีการเรียนความรู้และทักษะต่างๆ

มาตรา 23 กำหนดให้การเรียนความรู้และทักษะเกี่ยวกับตนเอง สังคม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศาสนา วัฒนธรรม กีฬา ภูมิปัญญา คณิตศาสตร์ และการประกอบอาชีพ

2.1.11 ครูในอนาคตจะต้องจัดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง

มาตรา 24 กำหนดให้การเรียนรู้ต้องสอดคล้องกับความถนัด มีการฝึกคิด ทำเป็น รักการอ่าน และมีค่านิยมต่อวิชาการ

2.1.12 ครูในอนาคตต้องสามารถประเมินผู้เรียน

มาตรา 26 กำหนดให้มีการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาการพัฒนา ความประพฤติ การร่วมกิจกรรมและการทดสอบ

2.1.13 ครูในอนาคตต้องสามารถจัดทำสาระของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

มาตรา 27 กำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับชุมชนและสังคมท้องถิ่น

2.1.14 ครูในอนาคตจะต้องช่วยให้ชุมชนได้มีการเรียนรู้

มาตรา 29 กำหนดให้ ชุมชน สถาบันศาสนา และองค์กรต่างๆ ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดให้มีการเรียนรู้

2.1.15 ครูในอนาคตต้องมีคุณภาพและมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

มาตรา 52 กำหนดให้มีการส่งเสริมการผลิต และการพัฒนาครู

มาตรา 53 กำหนดให้ครูต้องมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

2.1.16 ครูในอนาคตจะได้รับเงินเดือนค่าตอบแทนที่เหมาะสม

มาตรา 55 กำหนดให้มีกฎหมายว่าด้วยเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์เกี่ยวกับอื่นของข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา ที่เหมาะสมกับฐานะทางสังคมและวิชาชีพ

2.1.17 ครูในอนาคตจะได้รับการพัฒนา และการเชิดชูเกียรติ

มาตรา 52 กำหนดให้มีกองทุนพัฒนาครู

มาตรา 55 กำหนดให้มีกองทุนส่งเสริมครู เพื่อการเชิดชูเกียรติ

(ข) ผลกระทบต่อครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์

เนื่องจากคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์เป็นแหล่งผลิตครูและพัฒนาครู จำเป็นต้องปรับเป้าหมายครูที่จะผลิตได้ให้มีคุณสมบัติและคุณภาพเหมาะสมที่จะปฏิบัติงานเป็นครูในอนาคตในบริบทอันเนื่องมาจาก พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

แม้ว่า พ.ร.บ. ดังกล่าวจะไม่ได้กล่าวถึงครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์โดยตรง แต่ก็มีบางมาตราเกี่ยวกับสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งจะมีผลต่อครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันอุดมศึกษาหลายแห่ง ดังนี้

- การตรวจสอบและประเมินผลสถาบันอุดมศึกษา (มาตรา 34)
- สถานศึกษาของรัฐระดับปริญญาเป็นนิติบุคคล และอาจจัดเป็นส่วนราชการหรือเป็นหน่วยงานในกำกับของรัฐ (มาตรา 36)
- มีการประกันคุณภาพการศึกษา (มาตรา 47)

2.2 ผลกระทบจากมาตรฐานการศึกษา (2)

คณะรัฐมนตรีได้มีมติในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2543 อนุมัติในหลักการร่างมาตรฐานการศึกษาพื้นฐาน เพื่อใช้ในการประเมินคุณภาพ การศึกษาตามที่กำหนดไว้ ให้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรฐานเหล่านี้ประกอบด้วย 3 ส่วน รวม 27 มาตรฐาน ได้แก่

- มาตรฐานด้านผู้เรียน 12 มาตรฐาน
- มาตรฐานด้านกระบวนการ 6 มาตรฐาน
- มาตรฐานด้านปัจจัย 9 มาตรฐาน

ครูในอนาคตในฐานะผู้ดำเนินการศึกษาจะต้องรับรู้และปฏิบัติตามมาตรฐานการศึกษาได้ คุณภาพการศึกษาจึงจะได้รับการพัฒนา ดังนั้น มาตรฐานการศึกษาจึงจะส่งผลกระทบต่อครูและครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในอนาคตดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปลผลกระทบจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติต่อครู และครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในอนาคต

มาตรา	ผลกระทบต่อครู: ครูในอนาคต	มาตรา	ผลกระทบต่อครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในฐานะที่เป็นส่วนของอุดมศึกษา
6,7	เป็นตัวอย่างของผู้มีการศึกษา	34	มีการตรวจสอบและประเมินผลการศึกษา
8,25,30	เรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาระบบการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง	36	อาจปรับเป็นหน่วยงานในกำกับของรัฐ
9	มีมาตรฐานวิชาชีพครู	47	มีการประกันคุณภาพการศึกษา
10	สามารถจัดการศึกษาพื้นฐาน		
10	สามารถสอนผู้เรียนหลายประเภท		
15	สามารถปฏิบัติงานใน 3 ระบบการศึกษา		
18	สามารถปฏิบัติงานในสถานศึกษาต่างๆ		
20	ส่วนหนึ่งสามารถจัดการอาชีวศึกษา		
22	ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด		
23	เรียนความรู้และทักษะต่างๆ		
24	เรียนรู้จากประสบการณ์จริง		
26	สามารถประเมินผู้เรียน		
27	สามารถจัดทำหลักสูตร		
29	ช่วยให้ชุมชนมีการเรียนรู้		
52,53	มีคุณภาพและมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ		
55	มีระบบเงินเดือนที่เหมาะสม		
52,55	มีการพัฒนาและเชิดชูเกียรติ		

2.2.1 ครูในอนาคตจะต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของผู้ที่มีมาตรฐานด้านผู้เรียน

ถ้าจะให้ผู้เรียนการศึกษาขั้นพื้นฐานมีมาตรฐานด้านผู้เรียน 12 มาตรฐาน ครูผู้สอนในอนาคตจะต้องสามารถปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างแก่ผู้เรียนได้ตามมาตรฐานเหล่านี้ด้วย กล่าวคือครูจะต้องประพฤติปฏิบัติตามมาตรฐานด้านผู้เรียนดังต่อไปนี้ (*มาตรฐานที่จะใช้ในกรอบแรกของการประเมินคุณภาพภายนอก)

มาตรฐานที่ 1*	ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์
มาตรฐานที่ 2	เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และปฏิบัติตนตามระบอบประชาธิปไตย
มาตรฐานที่ 3	จิตสำนึกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม อนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม
มาตรฐานที่ 4*	มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์
มาตรฐานที่ 5*	มีความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร
มาตรฐานที่ 6*	มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
มาตรฐานที่ 7	เห็นคุณค่าและภูมิใจในภูมิปัญญาไทย ศิลปะ และวัฒนธรรมที่งดงามของไทย
มาตรฐานที่ 8	รู้จักตนเอง พึ่งตนเองได้ มีบุคลิกภาพที่ดี
มาตรฐานที่ 9*	มีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต
มาตรฐานที่ 10*	มีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี
มาตรฐานที่ 11	ปลอดจากสิ่งเสพติดให้โทษและสิ่งมอมเมา
มาตรฐานที่ 12*	มีสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา

2.2.2 ครูในอนาคตจะต้องสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตามมาตรฐานด้านกระบวนการของการศึกษา

เนื่องจากครูเป็นผู้ที่จัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน ก็ต้องทราบและปฏิบัติหน้าที่ให้ได้มาตรฐานด้านกระบวนการเรียนรู้ รวม 6 มาตรฐาน ดังนี้

- มาตรฐานที่ 13* มีการจัดองค์กร/โครงสร้าง และการบริหารงานอย่างเป็นระบบ ครอบคลุม ให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา
- มาตรฐานที่ 14* ส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนในการพัฒนาการศึกษา
- มาตรฐานที่ 15 มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยของผู้เรียน
- มาตรฐานที่ 16 ส่งเสริมและพัฒนาบุคลากร/ครู ตามความจำเป็นและเหมาะสม อย่างสม่ำเสมอ
- มาตรฐานที่ 17 มีการจัดการเรียนการสอน สอดคล้องกับหลักสูตร ความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น
- มาตรฐานที่ 18* จัดกิจกรรม และการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.2.3 ครูในอนาคตต้องมีคุณสมบัติตรงตามมาตรฐานด้านปัจจัย

การศึกษาจะต้องอาศัยปัจจัยต่างๆ แต่ครูเป็นปัจจัยสำคัญที่จะต้องมีคุณสมบัติตรงตามมาตรฐาน ดังนี้

- มาตรฐานที่ 21 ครูมีวิญญูณความเป็นครู มีคุณธรรม จริยธรรม
- มาตรฐานที่ 22* ครูมีความสามารถในการจัดการเรียน การสอน อย่างมีประสิทธิภาพและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- มาตรฐานที่ 23 ครูมีความสามารถในการแสวงหาความรู้ คิดวิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน
- มาตรฐานที่ 24* ครูมีคุณวุฒิ/ความรู้ ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบและมีครูเพียงพอ

2.3 ผลกระทบจากนโยบายการผลิตและพัฒนาครู (3)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้นำเสนอสาระสำคัญของนโยบายการผลิตและพัฒนาครู เพื่อนำข้อกำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สู่การนำไปปฏิบัติ สาระนโยบายดังกล่าวมี 12 ข้อ พอสรุปโดยสังเขปดังนี้

- ยกฐานะคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ของมหาวิทยาลัยต่างๆ ให้เป็นบัณฑิตวิทยาลัยทางครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ (Graduate School of Education)
- ปรับหลักสูตรผลิตครูเป็นหลักสูตรปริญญาตรี 5 ปี หรือหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา
- ให้มีมหาวิทยาลัยเฉพาะทางการศึกษา เพื่อทำหน้าที่ผลิตครูของครูและทำการวิจัยค้นคว้าในศาสตร์ทางครุศาสตร์
- ให้ริบเร่งพัฒนาครูประจำการ โดยอาศัยเครือข่ายคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ทั่วประเทศ
- ให้จัดตั้งกองทุนเพื่อการผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ตลอดจนการส่งเสริมเชิดชูเกียรติคุณครู
- ให้มุ่งสร้างความเชื่อมั่นในวิชาชีพครูให้แก่สังคม โดยอาศัยกลยุทธประกันคุณภาพครู
- ให้มีการประกันคุณภาพของสถาบันครุศึกษาไทย
- ให้มีกลไกประสานเชื่อมโยงระหว่างสถาบันผลิตครู องค์กรวิชาชีพครู สมาคมวิชาชีพครู และหน่วยงานใช้ครู ในการกำหนดมาตรฐานวิชาชีพครู แผนการผลิตและการใช้ครู ตลอดจนการพัฒนาครู
- ให้จัดตั้งราชวิทยาลัยครุศาสตร์ เพื่อรวมครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ผู้ซึ่งมีผลงานดีเด่น
- สนับสนุนให้สมาคมบัณฑิตคณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์จัดทำแผนปฏิรูปสถาบันผลิตครู
- ให้มีองค์กรภายนอกจัดระดับคุณภาพของสถาบันครุศึกษาไทย
- ให้เร่งรัดการจัดระบบการบริหารบุคคลและการกำหนดเงินเดือน ค่าตอบแทน และสิทธิประโยชน์เกื้อกูลต่างๆ แก่ครู และบุคลากรทางการศึกษา

แม้ข้อเสนอนโยบายเหล่านี้จะยังไม่มีข้อยุติที่ชัดเจน แต่ก็ช่วยบ่งชี้ถึงคุณลักษณะของครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในอนาคต ที่จำเป็นต้องพิจารณาปรับปรุงดังต่อไปนี้

เป้าหมาย: คุณภาพของครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์ และคุณภาพของผลผลิตของครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์ (ครู) ต้องดีขึ้น

กลยุทธ์: อาจใช้กลยุทธ์หลากหลายเช่น

- มีหลักสูตร 5 ปี หรือหลักสูตรเข้มข้น
- มีการประกันคุณภาพสถาบัน
- มีการประกันคุณภาพวิชาชีพครู
- มีระบบเครือข่ายสถาบันผลิตครู-สถาบันใช้ครู
- มีการจัดระดับคุณภาพของสถาบัน
- มีองค์กรกำหนดนโยบาย และแผนงานระยะสั้นและระยะยาว
- มีกองทุนพัฒนาครูประจำการ
- มีการผลิตและพัฒนาครูของครู

เป็นที่น่าสังเกตว่านโยบายดังกล่าวเป็นเพียงการขึ้นนำการปรับปรุงครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์ แต่ยังไม่มีความผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ แต่แรงต่อต้านการเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นได้ง่ายจากบุคลากรในครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์ ดังนั้นจึงยังไม่สามารถคาดการณ์เกี่ยวกับผลของนโยบายนี้ต่อครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์ได้

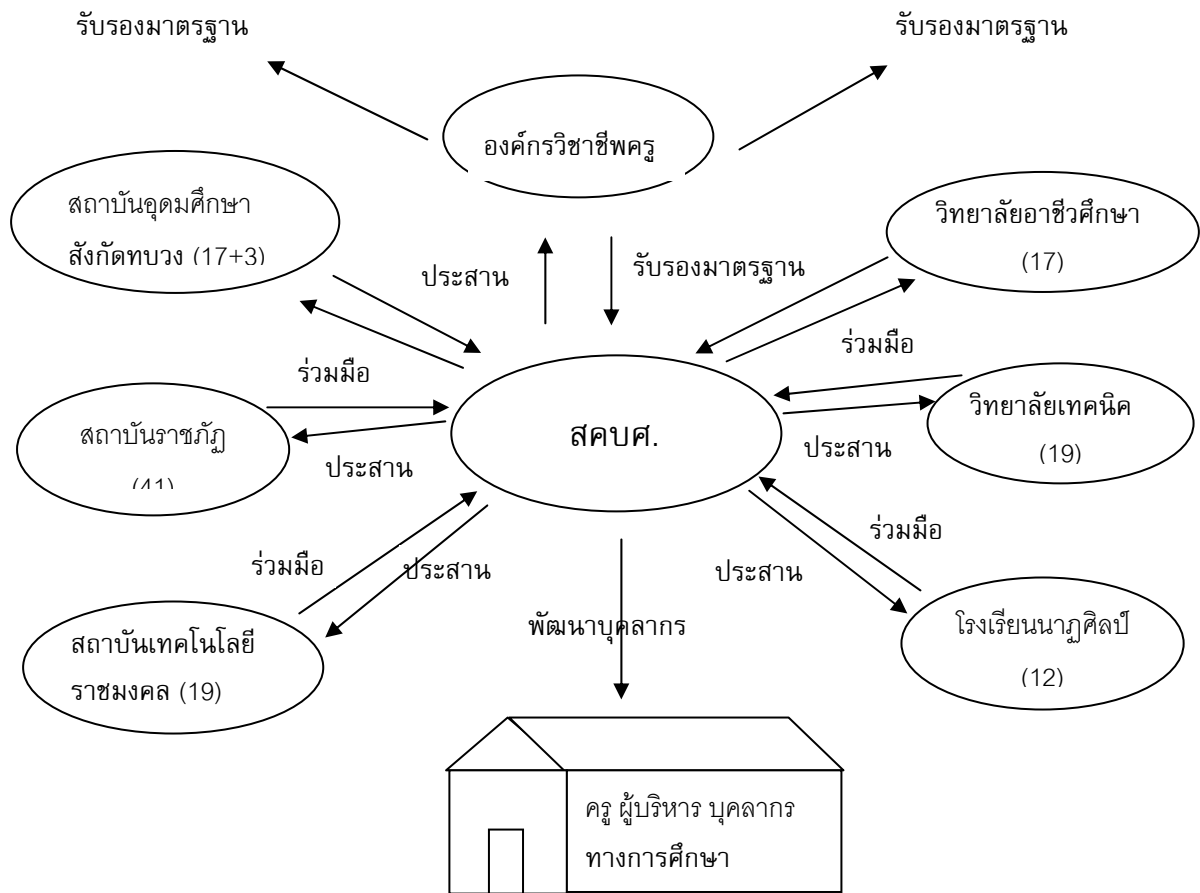
อย่างไรก็ตาม กลยุทธ์ประกันคุณภาพครู ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบเป็นวงจรมีได้แก่ (ก) การพัฒนาครู (ข) การประเมินคุณภาพ (ค) การให้ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ และ (ง) การตอบแทนยกย่อง จะเป็นกลยุทธ์หลักในการสร้างความเชื่อมั่นในวิชาชีพครู (4)

2.4 ผลกระทบจากโครงการจัดตั้งสถาบันพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา (สคบศ) (5,6)

เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สำนักงานปฏิรูปการศึกษาได้นำเสนอร่างโครงการจัดตั้งสถาบันพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างเอกภาพในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและ

มาตรฐานเป็นวิชาชีพชั้นสูง สคบศ. จะเป็นองค์กรมหาชนในสังกัดกระทรวงศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีหน้าที่เป็นสถาบันเครือข่ายในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ดังแสดงในรูปที่ 2

รูปที่ 2 สถาบันเครือข่ายในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา (6)

จะเห็นได้ว่า สคปศ. จะต้องประสานร่วมมือกับครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในสถาบันต่างๆ ดังนั้นการตั้ง สคปศ. ในอนาคตจะส่งผลกระทบต่อครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ โดยเฉพาะการจัดคณาจารย์และสถานที่ให้มีความสมดุลระหว่างการผลิตครูและการพัฒนาครูร่วมกับ สคปศ. นอกจากนี้ การวิจัยของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์จะต้องสามารถเชื่อมโยงกับการผลิตครูและการพัฒนาครูด้วย

2.5 ผลกระทบจากการจัดตั้งสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา (7)

ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สำนักงานปฏิรูปการศึกษา ได้นำเสนอการจัดตั้งสภาครูและบุคลากรทางการศึกษาขึ้นเป็นองค์กฤษฎีในกำกับของกระทรวงศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีหน้าที่ 10 ประการดังนี้

- กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ
- กำหนดจรรยาบรรณวิชาชีพ
- กำกับดูแลตรวจสอบการปฏิบัติตามมาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพ
- ออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ
- พักใช้และเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพตามกระบวนการนิติธรรม
- รับรองความชำนาญเพื่อประกอบวิชาชีพครู
- พัฒนาระบบวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา
- ดำเนินภารกิจอื่นๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

การจัดตั้งสภาครูและบุคลากรทางการศึกษาจะส่งผลกระทบต่อด้านคุณภาพของการผลิตครูโดยตรง เพราะสภาครู จะต้องเป็นผู้รับรองหลักสูตรและรับรองวิทยะฐานะของสถาบันผลิตและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

2.6 ผลกระทบจากข้อตกลงระหว่างรัฐบาลไทยกับธนาคารพัฒนาเอเชีย (8,9)

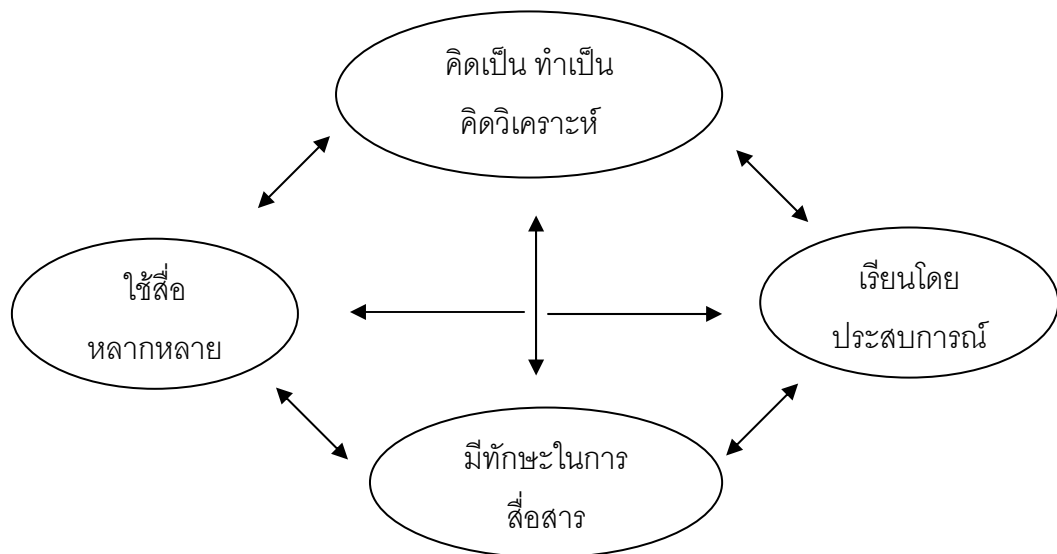
คณะรัฐมนตรีได้มีมติในที่ประชุมเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2541 เห็นชอบกับนโยบายและมาตรการหลัก (policy matrix) ก่อนการเบิกจ่ายเงินกู้เพื่อปรับโครงสร้างทางสังคมจากธนาคารพัฒนาเอเชีย (จำนวน 500 ล้านดอลลาร์สหรัฐ)

ในเงื่อนไขของธนาคารพัฒนาเอเชีย มีประเด็นที่จะมีผลกระทบต่อครูและบุคลากรทางการศึกษาดังนี้

- กำหนดลดสัดส่วนครูประถมศึกษาค่อนักเรียน 1:18 เป็น 1:25 ในปี 2545
- อบรมครูประถมศึกษาก่อนปรับเปลี่ยนเป็นครูมัธยมศึกษา
- ลดจำนวนบุคลากรด้านธุรการและบริหารทั่วไปของกระทรวงศึกษาธิการอย่างน้อยร้อยละ 25 โดยการเฉลี่ยอัตรากำลังสูงที่ท้องถิ่น
- อนุมัติร่างกฎหมายเพื่อจัดตั้งระบบการบริหารงานบุคคลและเงินเดือนสำหรับครูระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา นอกกรอบข้าราชการพลเรือน
- อนุมัติแผนงานให้มหาวิทยาลัยทุกแห่งมีอิสระในการบริหารงานภายในปี 2545

คณะผู้เชี่ยวชาญของโครงการความช่วยเหลือทางวิชาการด้านการศึกษาจากธนาคารพัฒนาเอเชีย ได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาครูใน 4 ด้านคือ การพัฒนาความสามารถในการคิด การใช้สื่อประสมในการเรียนการสอน ทักษะในการสื่อสาร และการเรียนโดยประสบการณ์ ดังแสดงในรูปที่ 3

รูปที่ 3 แนวทางการพัฒนาครูใน 4 ด้าน (9)

สถิติในช่วงระยะ 5 ปีที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่า สถาบันผลิตครูสามารถผลิตครูได้เกินความต้องการ (ในปี 2539 ผลิตครูใหม่ระดับปริญญาตรีได้ประมาณ 20,000 คน แต่ราชการมีตำแหน่งบรรจุได้เพียง 3,000 คน) ดังนั้น ครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์จำเป็นต้องลดการผลิตครูระดับปริญญาตรีลงอย่างน้อยครั้งหนึ่ง

ภาคผนวก ข แสดงรายละเอียดจำนวนครูและนิสิต/นักศึกษาคณะครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์ทั่วประเทศ

ข้อตกลงกู้เงินจากรธนาคารพัฒนาเอเชียยังส่งผลกระทบต่อครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์ ดังนี้

- ลดการผลิตครูระดับประถมศึกษา
- ช่วยพัฒนาครูประถมโดยการฝึกอบรมก่อนปรับเป็นครูมัธยม
- ปรับปรุงหลักสูตรการผลิตครูให้เน้น 4 ด้านคือ
 - คิดเป็น ทำเป็น คิดวิเคราะห์
 - ใช้สื่อหลากหลาย
 - เรียนโดยประสบการณ์
 - มีทักษะในการสื่อสาร

2.7 ผลกระทบจากแผนปฏิรูประบบบริหารภาครัฐ (10)

ในยุคโลกาภิวัตน์ ภาครัฐซึ่งมีบุคลากรเกือบ 3 ล้านคน (เท่ากับร้อยละ 5 ของประชากรไทยจำนวน 60 ล้านคน) จำเป็นต้องปฏิรูปเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพบริการของรัฐ ดังนั้น คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบแผนแม่บทการปฏิรูประบบราชการ พ.ศ. 2540-2544 และได้ดำเนินมาตรการหลายมาตรการ ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ตัวอย่างเช่น

- มาตรการปรับภาคราชการในสภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ เมื่อ 30 ธันวาคม 2540
- มาตรการควบคุมค่าใช้จ่ายด้านบุคคลภาครัฐ เมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2541
- การออกพระราชบัญญัติองค์กรมหาชน เมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2541
- มาตรการปรับขนาดกำลังคนภาครัฐ เมื่อ 28 เมษายน 2541 ให้ยุบตำแหน่งไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของจำนวนที่เกษียณอายุ ที่เหลืออีกร้อยละ 20 ให้จัดสรรงานที่มีความจำเป็นสูง
- มาตรการปรับขนาดกำลังคนภาครัฐ ลูกจ้างประจำ เมื่อ 26 พฤษภาคม 2541 โดยมีหลักการยุบตำแหน่งลูกจ้างประจำหมวดแรงงานที่ว่าง
- มาตรการจำกัดค่าใช้จ่ายด้านบุคลากร เมื่อ 30 มิถุนายน 2541 ปรับลดงบประมาณการเพิ่มขึ้นเงินเดือนและค่าจ้างประจำปีจากร้อยละ 6 เหลือร้อยละ 5
- การจัดกลุ่มภารกิจของรัฐ เมื่อ 28 กรกฎาคม 2541 โดยจัดกลุ่มภารกิจของส่วนราชการ ภารกิจของรัฐวิสาหกิจ ภารกิจที่ควรมอบให้เอกชนดำเนินการ

แม้จะได้ผลในระดับหนึ่ง แต่รัฐยังมีความจำเป็นต้องเร่งรัดการปฏิรูปในลักษณะองค์รวม จึงได้จัดทำแผนปฏิรูประบบบริหารภาครัฐขึ้น ครอบคลุม 5 ด้านดังนี้

- แผนการปรับเปลี่ยนบทบาท ภารกิจ และวิธีการบริหารงานของภาครัฐ
- แผนการปรับเปลี่ยนระบบงบประมาณเป็นระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานและผลลัพธ์
- แผนการปรับเปลี่ยนระบบบริหารบุคคล
- แผนการปรับเปลี่ยนกฎหมาย
- แผนการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมและค่านิยม

แผนปฏิรูประบบบริหารภาครัฐจะส่งผลกระทบต่อครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ ซึ่งส่วนใหญ่สังกัดอยู่ในภาครัฐ และยังมีผลต่อข้าราชการครูด้วย ผลกระทบนี้จะมีระดับความรุนแรงแตกต่างกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ หน่วยงานที่มีข้าราชการน้อยจะได้รับผลกระทบรุนแรงกว่าหน่วยงานที่มีจำนวนข้าราชการมากกว่า เพราะผลกระทบจะเน้นการเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานใน 2 ลักษณะ กล่าวคือ

- จำนวนบุคลากรจะลดลง และบุคลากรที่เหลืออยู่ต้องทำงานมากขึ้น
- การปฏิบัติงานจะต้องมุ่งผลลัพธ์มากกว่าความถูกต้องตามขั้นตอน และระเบียบข้อบังคับ

อนึ่ง ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์จะสามารถหลีกเลี่ยงผลกระทบจากการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐ เมื่อแปรสภาพเป็นสถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐ

2.8 ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของประเทศ (11)

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรมักจะมีผลกระทบต่อระบบการศึกษาในระดับมหภาค โดยรวมประชากรไทยจะเพิ่มขึ้นจาก 61.6 ล้านคนในปี 2542 เป็น 70 ล้านคนในปี 2560 แต่อัตราเพิ่มของประชากรจะค่อยๆ ลดลง ในระยะ พ.ศ. 2542-2543 ประชากรจะเพิ่มในอัตราประมาณร้อยละ 1:1 ต่อปี และจะค่อยๆ ลดลงเป็นร้อยละ 0.2 ต่อปี ใน พ.ศ. 2568

จำนวนประชากรในวัยเรียนอายุ 3-24 ปีจะมีแนวโน้มคงที่ในช่วง พ.ศ. 2542-2559 ในช่วงเวลานี้ ประชากรวัยเรียนระดับก่อนประถมศึกษา (อายุ 3-5 ปี) มีประมาณ 2.9 ล้านคน ระดับประถมศึกษา (อายุ 6-11 ปี) มีประมาณ 5.8 ล้านคน ระดับมัธยมศึกษาต้น (อายุ 12-14 ปี) มีประมาณ 2.9 ล้านคน และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (อายุ 15-17 ปี) มีประมาณ 2.9 ล้านคน กลุ่มอายุวัยเรียนระดับอุดมศึกษา (อายุ 18-24 ปี) มีแนวโน้มลดลงจาก 7.9 ล้านคน ในปี 2542 เป็น 3.7 ล้านคนในปี 2559

สาเหตุที่ประชากรในวัยเรียนมีจำนวนค่อนข้างคงที่ เพราะอัตราการเจริญพันธุ์ลดลงสตรีไทยหนึ่งคนเคยมีบุตรเฉลี่ยประมาณ 6 คน ในปี 2508 แต่สตรีไทยหนึ่งคนในปี 2535 มีบุตรเฉลี่ย 1.98 คน

การที่ประชากรในวัยเรียนระดับก่อนประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีจำนวนค่อนข้างคงที่ จะไม่เพิ่มความกดดันต่อระบบการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีอยู่ขณะนี้ หมายความว่า ความต้องการครูและบุคลากรทางการศึกษาจะไม่เพิ่มขึ้นในอนาคต

การลดลงของประชากรวัยเรียนระดับอุดมศึกษา อาจจะช่วยลดแรงกดดันการใช้
บริการของสถาบันอุดมศึกษาในอนาคต
ภาคผนวก ค แสดงการคาดการณ์ประชากรไทย

2.9 สรุป

การเปลี่ยนแปลงในสังคมอันเนื่องมาจาก พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ นโยบาย
ข้อตกลงและการจัดองค์กรจะมีผลกระทบต่อครูในอนาคตและครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์
ผลกระทบเหล่านี้จะช่วยเร่งรัดการปรับหลักสูตรและกระบวนการผลิตครูและการพัฒนา
ครูหลายประการ โดยรวมผลกระทบทั้งหมดจะมุ่งสู่การยกระดับคุณภาพครูในอนาคต
กล่าวคือ พ.ร.บ. การศึกษาฯ จะมีผลกระทบต่อคุณภาพครูหลายด้าน ได้แก่ มาตรฐาน
วิชาชีพครู การปฏิบัติหน้าที่ครู คุณสมบัติของครู และการตอบแทนและยกย่องครู
มาตรฐานการศึกษาจะส่งผลกระทบต่อการยกระดับคุณภาพครู นโยบายการพัฒนาครู
การจัดตั้งสถาบันพัฒนาครู บุคลากรทางการศึกษา การจัดตั้งสภาครูและบุคลากร
ทางการศึกษาจะช่วยยกระดับคุณภาพครู สำหรับครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ พ.ร.บ. การ
ศึกษาฯ จะส่งผลให้มีการประเมินคุณภาพสถาบันอุดมศึกษา และจะต้องปรับ
กระบวนการผลิตครูให้ได้คุณภาพด้วย นโยบายปฏิรูประบบราชการจะช่วยปรับ
ประสิทธิภาพของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ ซึ่งเกือบทั้งหมดอยู่ในระบบราชการขณะนี้
นอกจากนี้ข้อตกลงในการกู้เงินจากธนาคารเอเซียยังจะทำให้ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ต้อง
มีบทบาทพัฒนาครูระดับประถมศึกษา ให้เป็นครูระดับมัธยมศึกษา ผู้เชี่ยวชาญจาก
โครงการความช่วยเหลือทางวิชาการการธนาคารพัฒนาเอเซีย ยังได้เสนอให้หลักสูตรการ
พัฒนาครูให้ยึด 4 แนวทาง ได้แก่ (ก) คิดเป็นทำเป็นคิดวิเคราะห์ (ข) เรียนโดย
ประสบการณ์ (ค) มีทักษะในการสื่อสาร และ (ง) ใช้สื่อหลากหลาย อย่างไรก็ตาม
จำนวนประชากรในวัยเรียนจะไม่เปลี่ยนแปลงมากในระยะ 10 ปีข้างหน้า จึงไม่น่าจะมี
ผลกระทบต่อครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์

บทที่ 3

การรวบรวมข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ: ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในอนาคต

การรวบรวมข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิรวม 10 ท่าน (ดูรายนามในภาคผนวก ง) มุ่งรวบรวมข้อคิดเห็น 4 ประเด็นหลัก คือ

- สถานภาพครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ที่พึงคาดหวังในอนาคต
- จุดอ่อนและจุดแข็งของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์
- โอกาสและภาวะคุกคามต่อครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์
- บทบาทใหม่ของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์

ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านได้ให้ข้อคิดเห็นในประเด็นต่างๆ ไม่เท่ากันทุกประเด็น ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านแสดงข้อคิดเห็นเพียงบางประเด็น ดังนั้นในการรวบรวมข้อคิดเห็นจึงใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยแยกเป็นประเด็นย่อยๆ ภายใต้หัวข้อประเด็นใหญ่แต่ละประเด็น

3.1 สถานภาพครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ที่พึงคาดหวังในอนาคต

ผู้ทรงคุณวุฒิต่างได้ให้ข้อคิดเห็นและตามคาดหวังเกี่ยวกับครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในอนาคตหลายประการ จากการประมวลสาระของเนื้อหาได้พบประเด็นความเห็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

3.1.1 การผลิตครูต้องพิจารณาความต้องการและวัตถุประสงค์ของการศึกษาในระดับต่างๆ

ในอนาคตสถานศึกษาต่างๆ จะต้องการครูใหม่เพื่อทดแทนครูที่ออกไป แต่ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ก็คาดว่าจำนวนที่ต้องการจะไม่มาก ที่สำคัญยิ่งคือบางสาขา ยังมีความต้องการมาก เช่น ครูวิทยาศาสตร์ ครูคณิตศาสตร์ ครูภาษาอังกฤษ ครูอาชีวศึกษา และครูคอมพิวเตอร์ นอกจากนี้จะต้องดูประเภทของครูที่ต้องการแล้ว ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์จะต้องผลิตครูให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาระดับต่างๆ ด้วย กล่าวคือ การศึกษาระดับอนุบาลและประถมศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันในสังคม มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ และรู้จักวิธีเรียนรู้ ส่วนการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (รวมอาชีวศึกษา) จะมีวัตถุประสงค์เพื่อเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพและการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ดังนั้นการผลิตครูจะต้องผลิตให้มี

คุณสมบัติและความสามารถที่จะสอนให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ เพราะฉะนั้นครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์ที่พึงประสงค์จะต้องตั้งเป้าหมายการผลิตในด้านจำนวน สาขาวิชา และระดับของการศึกษา (อนุบาล ประถม และมัธยม) ที่ผู้ใช้กำหนด

3.1.2 คุณภาพครูในอนาคตจะต้องดี

ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านคาดหวังว่าครูใหม่จะต้องมีคุณภาพสูง ต้องมีเนื้อหาวิชาการดี และรู้จักประยุกต์ใช้ความรู้ให้เหมาะสมกับท้องถิ่นและสภาพแวดล้อม แม้ทุกคนจะตระหนักถึงเรื่องคุณภาพ แต่การผลิตครูที่ผ่านมาไม่มีมาตรการส่งเสริมผลักดัน หรือจูงใจให้ครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์ผลิตครูให้มีคุณภาพ จึงมีผู้ทรงคุณวุฒิบางท่านเสนอให้ใช้ระบบการแข่งขัน เพื่อเร่งรัดการยกระดับคุณภาพการผลิตครูบางท่านเสนอให้สรรหาครูเก่งครูดีเพื่อนำมาเป็นแบบอย่างของครูที่มีคุณภาพ

3.1.3 ในการผลิตครูใหม่ ครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์ต้องทำงานวิจัย

ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านชี้ให้เห็นว่าครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์จำเป็นต้องทำงานวิจัยควบคู่กับการผลิตครูที่เหมาะสมกับสถานการณ์ของไทย ไม่ควรปฏิบัติตามทฤษฎีต่างประเทศเสมอ กล่าวคือ ทิศทางของการวิจัยทางการศึกษาและการผลิตครูควรเน้น

- วิธีการเรียนรู้ของคนไทยในระดับการศึกษาต่างๆ และในกลุ่มชนต่างๆ
- แนวทางการผลิตครูที่เหมาะสมกับท้องถิ่น
- แนวทางการปฏิบัติที่ดีที่สุด (best practice) ในการผลิตครูสำหรับประเทศไทย
- พฤติกรรมการเรียนรู้ของเยาวชนไทยรุ่นใหม่

ครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์จะต้องปรับวิสัยทัศน์ใหม่ และต้องถือว่าการเรียนการสอนที่ไม่มีการวิจัยจะด้อยคุณภาพ จะสอนให้ดีต้องมีการวิจัยมาช่วยพัฒนาการสอนให้มีคุณภาพ

ดังนั้นครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในอนาคตจะต้องทำงานวิจัยควบคู่กับการผลิตครู และทำงานวิจัยอย่างต่อเนื่อง จนมีวิธีการผลิตครูวิธีการต่างๆ หลายวิธี บางสถาบันอาจมีวิธีการผลิตครูวิธีใหม่ที่เป็นจุดเด่นแตกต่างจากสถาบันอื่น

หลักสูตรครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ระดับปริญญาโท-เอก จะต้องมีการวิจัย
วิทยานิพนธ์ ควบคู่การทำหลักสูตรบัณฑิตศึกษาที่ไม่มีวิทยานิพนธ์
ความเข้มแข็งของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์จะขึ้นอยู่กับผลงานและชื่อเสียง
ด้านการวิจัยของคณาจารย์

3.1.4 ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์จะต้องร่วมมือกับสถาบันอื่นๆ ในการผลิตครูในอนาคต

เนื่องจากครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ของไทยมีหลายสถาบันจำนวนมากยังไม่
เข้มแข็ง ถ้าจะพัฒนาให้ได้คุณภาพจะต้องใช้เวลาหลายปีและอาจไม่สามารถ
ตอบสนองความต้องการของสังคมและไม่สามารถช่วยปฏิรูปการศึกษา ดังนั้น
ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอให้เชิญทศสตร์บูรณาการ กล่าวคือ ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์
จะต้องปรับวิสัยทัศน์ใหม่ เปิดโอกาสให้มีความร่วมมือกับสถาบันอื่นๆ ในการผลิต
ครู เช่น

- ร่วมมือกับคณะวิทยาศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์และคณะเทคโนโลยี
ในการผลิตครูวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
- ร่วมมือกับคณะศิลปศาสตร์ อักษรศาสตร์ ในการผลิตครูทาง
ภาษาต่างประเทศ และครูศิลปศึกษา
- ร่วมมือกับคณะเกษตร เพื่อผลิตครูการเกษตร
- ร่วมมือกับคณะบริหารจัดการ เพื่อผลิตครูผู้บริหาร
- ร่วมมือกับโรงเรียนในท้องถิ่น เพื่อให้ให้นักศึกษาครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ได้ฝึก
ภาคปฏิบัติเต็มที่
- ร่วมมือกับสถาบันวิชาชีพต่างๆ ในการผลิตครูช่าง และครูอาชีพศึกษา

3.1.5 หลักสูตรครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ไม่จำเป็นต้องเป็นหลักสูตร 5 ปี

เมื่อเร็วๆ นี้ได้มีการนำเสนอให้ขยายหลักสูตรปริญญาตรี สาขาครุศาสตร์
ศึกษาศาสตร์จาก 4 ปี เป็น 5 ปี เพื่อเพิ่มความเข้มของครูใหม่ และเพื่อยกระดับ
คุณภาพวิชาชีพครู ครูใหม่จะได้รับเงินเดือนค่าตอบแทนสูงกว่าบัณฑิตปริญญา
ตรี 4 ปีตามปกติ ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ให้ความเห็นไม่สนับสนุนความคิดนี้
หลายท่านเห็นว่าคุณภาพไม่ขึ้นอยู่กับระยะเวลาจาก 4 ปี เป็น 5 ปี และได้

เสนอข้อคิดเกี่ยวกับหลักสูตรครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ที่จะมีคุณภาพหลายรูปแบบ ดังนี้

- หลักสูตรสองปริญญาควมใน 4 ปี เช่น วท.บ.-ค.บ. หรือ อ.บ.-ค.บ.
- หลักสูตรครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ต่อยอด 1 ปี สำหรับผู้สำเร็จปริญญาตรีในสาขาอื่นๆ เช่น วิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ หรือ ศิลปศาสตร์ เป็นต้น
- หลักสูตรครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต (2 ปี) โดยรับผู้สำเร็จปริญญาตรีสาขาวิชาอื่นๆ

3.1.6 สถาบันราชภัฏต้องมุ่งเป้าหมายชนบทเป็นหลัก

ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์เคยเป็นสาขาหลักของสถาบันราชภัฏในอดีต แต่ขณะนี้สถาบันราชภัฏมุ่งเป้าหมายหลายสาขา ผู้ทรงคุณวุฒิอยากเห็นสถาบันราชภัฏในอนาคตมุ่งเป้าหมายชนบทเป็นหลัก ไม่ควรขยายไปในสาขาที่ตนไม่ถนัด

3.1.7 การบริหารครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในแนวใหม่

ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านอยากเห็นการบริหารการผลิตและการใช้ครูที่มีลักษณะเป็นมืออาชีพ มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น มีองค์กรดูแลวิชาชีพครูและการใช้ครูทำงานองเดียวกับแพทย์สภา อาจเรียกว่าราชวิทยาลัยครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ จัดให้มีการทำตัวชี้วัดมาตรฐานการผลิตครูทั่วประเทศ จัดให้มีการจัดอันดับสถาบันผลิตครูเพื่อกระตุ้นการแข่งขัน

3.2 จุดอ่อนและจุดแข็งของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์

เพื่อเป็นฐานในการจัดทำข้อเสนอแนะ ควรจะมีการวิเคราะห์จุดอ่อนและจุดแข็งของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในปัจจุบัน ดังนั้นจึงได้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิระบุจุดอ่อนและจุดแข็งของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ของไทย ถึงแม้จุดอ่อนและจุดแข็งของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์จะเป็นที่รู้จักกันดีโดยทั่วไป แต่การรวบรวมความคิดของผู้ทรงคุณวุฒิจะช่วยให้เกิดความกระจ่างชัดยิ่งขึ้น

3.2.1 จุดอ่อน

3.2.1.1 วิธีคิด และวิธีทำงานของคณาจารย์ของครุศาสตร์ศึกษา ศาสตร์ไม่เหมาะสม

เนื่องจากสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปมาก แต่คณาจารย์ของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ยังคงคิดและปฏิบัติแบบราชการมากเกินไป ยึดถือกฎระเบียบเป็นหลักในการปฏิบัติงานจนเกินไป ทำให้มีกรอบมีกำแพงขีดขวางการทำงานร่วมกันระหว่างภาควิชา ระหว่างคณะ และระหว่างสถาบัน ด้วยเหตุนี้ความคิดของคณาจารย์ของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์จึงไม่เปิดกว้าง คิดในวงจำกัด ขาดปัญญาสร้างสรรค์ และขาดการจัดการสมัยใหม่ที่มีประสิทธิภาพ

3.2.1.2 ขาดภาวะผู้นำ

ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒิยังขาดผู้นำที่จะชูธงการปฏิรูปและชี้ทิศทางของการปรับเปลี่ยน ทั้งนี้เพราะสภาพตกต่ำของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในระยะ 10-20 ปีที่ผ่านมา ทำให้ไม่ได้คนเก่งคนดีมาปฏิบัติหน้าที่ด้านครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ ทำให้ไม่มีนักครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ที่เป็นที่ยอมรับทั้งในและนอกวงการนี้ ดังนั้นการพัฒนาครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์จึงมีลักษณะต่างคนต่างทำ มีความซ้ำซ้อน ชอบทำโครงการแบบเดียวกัน ไม่นิยมมีข้อแตกต่าง ไม่ค่อยจริงจังและยึดมั่นในทางปฏิบัติจนทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์

3.2.1.3 การวิจัยของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ไม่มีจุดเด่น

แม้สถาบันบางแห่งของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ จะมีการทำงานวิจัยด้านการศึกษาและการเรียนรู้ แต่การวิจัยเหล่านี้ยังมีจำนวนไม่มาก หัวข้อวิจัยมักจะมีหลากหลาย แต่ไม่สามารถรวมกันเป็นหัวข้อใหญ่ จึงขาดผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ การวิจัยมักจะไม่สนองตอบความต้องการ ไม่สร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาของไทย ไม่ควบคู่กับการพัฒนาการเรียนการสอน ไม่ค่อยมีนวัตกรรม ทำวิจัยเพื่อขอตำแหน่งวิชาการ และมักจะเป็นการวิจัยที่ลอกเลียนตามแบบตะวันตก คณาจารย์จำนวนมากของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ไม่ทำการวิจัยเลย ทั้งนี้อาจมีสาเหตุหลายประการ เช่น มีภาระการสอนภาคค่ำ และสอนพิเศษมากเกินไป เป็นต้น

3.2.1.4 การผลิตครูขาดมาตรฐานและเป้าหมาย

การผลิตครูที่ผ่านมาทำได้จำนวนมากกว่าความต้องการหลายเท่า เป็นเหตุให้คุณภาพครูที่ผลิตได้ไม่แน่นอน ขาดมาตรฐาน ขาดการวางแผน ยุทธศาสตร์การผลิตให้เหมาะสมกับสาขาที่มีความต้องการการฝึกหัดครูมี ลักษณะเป็นวิชาการมากกว่าจะเน้นวุฒิภาวะ

3.2.1.5 สถาบันราชภัฏขาดทิศทางที่ชัดเจน

สถาบันราชภัฏหลายแห่งอาจมีฐานะเป็นมหาวิทยาลัยสมบูรณ์ แบบ และเป็นเลิศทางวิชาการ แต่ในขณะเดียวกันยังมีความจำเป็นต้องบริการ ชุมชนในท้องถิ่น ซึ่งมีความต้องการบัณฑิตที่จะปฏิบัติงานได้ ความต้องการนี้ มักจะแตกต่างจากความเป็นเลิศทางวิชาการ ดังนั้นสถาบันราชภัฏหลายแห่งจึง ไม่มีทิศทางที่เด่นชัด ทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานด้านการผลิตครูให้มีคุณภาพและ ตรงตามความต้องการได้

3.2.2 จุดแข็ง

ครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์ของไทยอาจมีจุดอ่อนหลายประการตามที่ได้กล่าว มาแล้ว แต่ระบบนี้ก็มีจุดเด่นหรือจุดแข็งอยู่ในตัวเองบ้างเหมือนกัน ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ชี้ให้เห็นจุดแข็งต่างๆ ดังต่อไปนี้

3.2.2.1 คณาจารย์มีวุฒิการศึกษาสูงและมีความสามารถ

ครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์เป็นสาขาที่มีคณาจารย์ระดับปริญญาโท- เอกในสัดส่วนที่มากกว่าหลายสาขาวิชาการ สถาบันหลายแห่งมีคณาจารย์ที่ สำเร็จปริญญาโท-เอกจากต่างประเทศหลายประเทศ ได้รับการฝึกอบรมอย่างดี คณาจารย์จำนวนหนึ่งทำงานเก่ง มีผลงานที่มีคุณภาพ แต่มักไปปฏิบัติงานนอก สถาบัน

3.2.2.2 ครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์ได้พัฒนามานาน

ครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์ของไทยได้พัฒนากันมานาน ประสบ ความสำเร็จสูงในการผลิตครูเป็นจำนวนมากๆ มีความเชี่ยวชาญด้านการสอนและ เทคนิคการสอนมากกว่าสาขาวิชาการอื่นๆ ในเร็วๆ นี้มีการรวมตัวกันเป็นสภา คณบดีคณะครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทย เพื่อช่วยกันพัฒนาครูศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ให้เหมาะสมกับไทยในยุคปฏิรูปการศึกษา

3.2.2.3 สถาบันราชภัฏมิทูนและความร่วมมือกับต่างประเทศ

สถาบันราชภัฏบางแห่งได้มีการจัดตั้งทุนพัฒนาคณาจารย์ ได้รับความช่วยเหลือในรูปแบบเงินกู้จากต่างประเทศ เพื่อยกระดับความรู้และทักษะของคณาจารย์ มีโครงการความร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาในต่างประเทศในการผลิตบัณฑิตปริญญาเอกสาขาครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์

3.3 โอกาสและภาวะคุกคามต่อครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์

ผู้ทรงคุณวุฒิได้ชี้ให้เห็นบริบทภายนอกวงการครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ที่จะเป็นทั้งโอกาสและภาวะคุกคามต่างๆ ต่ออนาคตของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ ต่อไปนี้จะเป็นผลการประมวลข้อคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับโอกาสและภาวะคุกคามต่ออนาคตครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์

3.3.1 โอกาส

3.3.1.1 มีความต้องการบริการใหม่ๆ

การปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และกระแสสังคมที่ต้องการให้เยาวชนไทยได้รับการศึกษาที่ดีขึ้น ก่อให้เกิดความต้องการบริการในรูปแบบใหม่หลายประการคือ

- ความต้องการของสถานศึกษาที่อยากให้ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์พัฒนาครูประจำการ
- ความต้องการของสถานศึกษาที่ขาดแคลนครูที่จะให้นักศึกษาศุศาสตร์ศึกษาศาสตร์เข้าช่วยงานสอน ในสถานศึกษาในท้องถิ่น กล่าวคือใช้โรงเรียนในท้องถิ่นเป็นโรงเรียนสาธิต
- ความต้องการของสถานศึกษาที่อยากได้ครูใหม่ที่มีคุณภาพและมีประสบการณ์จริง
- ความต้องการขององค์กรท้องถิ่น ที่ต้องพัฒนาความสามารถเพื่อทำหน้าที่ดูแลครูในสถานศึกษาของท้องถิ่นตามหลักของการกระจายอำนาจ

3.3.1.2 มีกฎหมายและสิ่งจูงใจ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และสำนักงานปฏิรูปการศึกษาจะผลักดันมาตรการเพื่อยกระดับคุณภาพครู โดยจะมี (ก) สถาบันพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา (ข) การประเมินมาตรฐานการศึกษา (ซึ่งรวมการประเมินครู) (ค) ระบบใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูและผู้บริหารสถานศึกษา และ (จ) ระบบเงินเดือนครูและบุคลากรทางการศึกษาใหม่ นอกจากนี้ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติฯ ยังกำหนดให้มีกองทุนพัฒนาครูฯ และกองทุนส่งเสริมวิชาชีพครูฯ อีกด้วย กฎหมายและปัจจัยสนับสนุนต่างๆ จะช่วยเร่งการปฏิรูปวิชาชีพครู หมายความว่าครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์จะมีโอกาสพัฒนาตนเองและพัฒนาวิชาชีพครู

3.3.2 ภาวะคุกคาม

3.3.2.1 แรงต่อต้านการเปลี่ยนแปลง

ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในสถาบันหรือระบบใดๆ มักจะมีผลกระทบต่อบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในสถาบันหรือระบบนั้น ทั้งนี้เพราะความเคยชินต่อสิ่งที่ทำอยู่ของบุคลากร ดังนั้น กระแสต่อต้านหรือวางเฉยต่อข้อเสนอการปรับปรุงจึงมักปรากฏขึ้นได้ง่าย คณาจารย์และบุคลากรของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์จำนวนหนึ่งอาจจะไม่สนใจข้อเสนอให้ปรับบทบาทในการปฏิรูปการเรียนรู้และปฏิรูปวิชาชีพครู อีกจำนวนหนึ่งอาจจะต่อต้านมาตรการบางอย่าง ที่อาจจะขัดต่อผลประโยชน์หรือความสะดวกสบายที่ตนเคยได้รับในปัจจุบัน คณาจารย์บางคนจะเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ในบางสถานการณ์การต่อต้านอาจแสดงออกโดยมีหนังสือคัดค้านหรือการเดินขบวนก็ได้

3.3.2.2 การแข่งขันจากภายนอก

ในยุคโลกาภิวัตน์ สังคมไทยจะเปิดกว้างขึ้น การผลิตครูที่เดิมเคยเป็นหน้าที่ของคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาของภาครัฐ จะต้องเผชิญกับการแข่งขันจากภายนอกมากขึ้น คู่แข่งใหม่จะมี 2 ประเภท ได้แก่ (ก) สถาบันศึกษาเอกชนภายในประเทศ จะมีหลักสูตรครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์เป็นทางเลือกใหม่ให้แก่สังคม และจะแข่งขันกับสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ซึ่งอาจจะสร้างแรงกดดันให้สถาบันของรัฐพัฒนาตนเอง (ข) สถาบันศึกษาต่างประเทศที่จะให้บริการผลิตและพัฒนาครูโดยระบบทางไกล หรืออาจมาตั้งวิทยาเขตในประเทศ

ไทย คู่แข่งเหล่านี้แม้จะยังไม่ค่อยมีพลังมากนักในขณะนี้ แต่มีโอกาสเจริญเติบโตได้รวดเร็วในสาขาที่เขามีความเชี่ยวชาญ เช่น คอมพิวเตอร์ และภาษาต่างประเทศ สถาบันเหล่านี้อาจเริ่มจากขนาดเล็ก เจาะเฉพาะด้านการสอน การจำหน่ายสื่อการเรียน แล้วอาจจะขยายไปเป็นสถานศึกษานอกระบบที่สามารถให้บริการพัฒนาครูในรูปแบบต่างๆ ต่อไป

3.3.2.3 อาชีพอื่นจะดึงตัวคณาจารย์ที่มีความสามารถ

ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ที่มีคณาจารย์ผู้มีความสามารถและความเชี่ยวชาญอยู่มาก อาจจะต้องสูญเสียคณาจารย์เหล่านี้ให้แก่อาชีพอื่นๆ ที่น่าสนใจกว่า เช่น คณาจารย์สายอาชีพศึกษาอาจจะไปเป็นวิศวกรในภาคอุตสาหกรรม คณาจารย์บางคนอาจหันมาทำหน้าที่เป็นนักวิจัยให้แก่หน่วยงานอื่นของรัฐหรือเอกชน บางคนอาจไปเป็นนักประชาสัมพันธ์ นักจัดรายการวิทยุโทรทัศน์ หรือเป็นนักการตลาด และนักการเมืองก็ได้ ทั้งนี้ ถ้าครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ไม่มีงานที่ทำหาย และไม่มีระบบตอบแทนที่จะทำให้คณาจารย์เก่งๆ อยากปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการผลิตและการพัฒนาครู คณาจารย์เหล่านี้ก็จะถูกอาชีพอื่นแย่งตัวไปใช้หมด

3.3.2.4 เทคโนโลยีใหม่ก้าวหน้ารวดเร็ว

ในขณะที่คณาจารย์เก่งๆ อาจถูกดึงตัวไปทำงานนอกครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ คณาจารย์อีกกลุ่มอาจจะไม่ยอมรับและไม่ติดตามความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ซึ่งมีประโยชน์ต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ ดังนั้น การเรียนการสอนทางไกล การใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์และคอมพิวเตอร์ในการผลิตครูและการพัฒนาครู จะไม่ได้ผลประโยชน์เต็มที่ เพราะคณาจารย์ไม่ยอมรับและไม่ปรับตัวเอง

3.3.2.5 ค่านิยมทางวัตถุของสังคม

ในสังคมสมัยใหม่ที่เปิดให้มีการประกอบวิชาชีพและธุรกิจต่างๆ ค่านิยมทางวัตถุของสังคมไทยจะปรากฏเห็นได้ชัดในรูปของเงินเดือนสูง รายได้ดี ใช้ของราคาแพง และอื่นๆ สิ่งเหล่านี้จะชักจูงให้เยาวชนไม่สนใจเป็นครู-อาจารย์ ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่เข้าสู่วงการครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ ที่ยังเชิดชูคุณธรรมเหนือกว่าค่านิยมทางวัตถุ ดังนั้น ค่านิยมทางวัตถุจึงจะคุกคามอนาคตของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์

3.3.2.6 ระบบราชการและระบบการเมืองบิดเบือนการศึกษาในวิชาชีพครู

ระบบราชการที่ใช้ควบคุมข้าราชการครูทำให้การศึกษาการประเมินคุณภาพครูไม่เหมาะสม เน้นปัจจัยเชิงปริมาณ (จำนวนชั่วโมงสอน) มากกว่าคุณภาพของผลงาน นอกจากนี้ระบบการเมืองยังส่งผลทำให้ครูและผู้บริหารต้องเอาใจผู้มีอำนาจ และการโยกย้ายหรือปรับตำแหน่งที่คำนึงถึงคุณประโยชน์ส่วนตนมากกว่าคุณภาพของผลงาน มักจะบั่นทอนกำลังใจของครูที่มีคุณภาพ ดังนั้นถ้าครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ต้องการผลิตครูใหม่ที่มีคุณภาพก็ต้องเผชิญกับกติกากที่ไม่เน้นคุณภาพเป็นหัวใจของการบริการ

3.4 แนวทางสู่อนาคต

ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนะแนวทางการดำเนินการไปสู่อนาคตที่ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ควรจะปฏิบัติได้ แนวทางเหล่านี้พอจะประมวลเป็นสาระดังต่อไปนี้

3.4.1 แยกหลักสูตรครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ออกเป็น 2 กลุ่ม

ในปัจจุบันคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์จำเป็นต้องรับนิสิต/นักศึกษา มากกว่าความต้องการใช้ครู อันเนื่องมาจากค่านิยมในปริญญาบัตรและระบบผู้ใหญ่ฝากมา ขณะเดียวกันบัณฑิตครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์จำนวนมากก็ไม่มุ่งประกอบวิชาชีพครู แต่มีสิทธิที่จะสมัครเป็นครูได้ จึงมีผู้ทรงคุณวุฒิเสนอให้แยกหลักสูตรครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

(ก) หลักสูตรครุศาสตร์ (Teacher education curriculum) เพื่อผลิตครูที่จะประกอบวิชาชีพครูต่อไป

(ข) หลักสูตรศึกษาศาสตร์ (Education curriculum) เพื่อผลิตผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการศึกษา แต่ไม่ประกอบวิชาชีพครู ผู้สำเร็จการศึกษาสาขาศึกษาศาสตร์จะสามารถทำหน้าที่ต่างๆ นับตั้งแต่เป็นพ่อแม่ผู้ปกครองที่สอนบุตรหลานของตนเอง นักประชาสัมพันธ์ นักฝึกอบรม ไปจนถึงเป็นผู้บริหารและนักการเมือง

การแยกหลักสูตรจะทำให้สามารถกำหนดเป้าหมายของการผลิตให้ตรงตามความต้องการใช้ครูได้

3.4.2 ปรับหลักสูตรครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ให้มุ่งการเรียนรู้ของเด็ก

หลักสูตรครุศาสตร์ที่จะเตรียมบัณฑิตให้เข้าสู่วิชาชีพครูจะต้องมีคุณลักษณะสำคัญดังต่อไปนี้

- มีความหลากหลายมุ่งผลิตครูให้เหมาะกับระดับการศึกษา เช่น ครูประถมศึกษา (เน้นความเชี่ยวชาญในการสอน) แต่ครูมัธยมศึกษา (เน้นความรู้และทักษะทางวิชาการและวิชาชีพ)
- เน้นภาคปฏิบัติมากกว่าภาคทฤษฎี โดยเฉพาะอย่างยิ่งสายครูอาชีวศึกษา ควรใช้การฝึกในห้องจำลองก่อนการฝึกปฏิบัติจริง
- มีการฝึกสอน และฝึกปฏิบัติในระยะ 2 ปี สุดท้ายของหลักสูตร

3.4.3 สร้างความร่วมมือกับสถาบันอื่น

ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในอนาคตจะไม่เป็นผู้รับผิดชอบในการผลิตครูแต่เพียงผู้เดียว เพราะบุคลากรไม่เพียงพอ (ทั้งปริมาณและคุณภาพ) จำเป็นต้องพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถาบันอื่นที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางที่สามารถช่วยในการผลิตครูและการพัฒนาครูอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้น ลักษณะความร่วมมือระหว่างสถาบันอาจมีดังต่อไปนี้

- คณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ร่วมมือกับคณะวิทยาศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ ศิลปศาสตร์ อักษรศาสตร์ หรือเกษตรศาสตร์ เพื่อผลิตครูที่เชี่ยวชาญเฉพาะทาง (ครูระดับมัธยมศึกษาและครูอาชีวศึกษา)
- คณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ร่วมมือกับสถานศึกษาในท้องถิ่นหรือศูนย์การเรียนรู้ในการฝึกภาคปฏิบัติและการพัฒนาครู
- คณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ร่วมมือกับสถาบันเอกชนหรือสถาบันต่างประเทศในการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอน รวมทั้งการวิจัยในระดับอาชีวศึกษาและระดับบัณฑิตศึกษา
- คณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์จัดให้มีเครือข่ายพัฒนาครู ประกอบด้วยครูแห่งชาติ-ครูต้นแบบ-ครูแกนนำ-ครูประจำการ

3.4.4 พัฒนาการไถ่การเปลี่ยนแปลง

ผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอกลไกปรับปรุงครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ และชี้แนะปัจจัยที่จะใช้ผลักดันการเปลี่ยนแปลงดังนี้

- ความมุ่งมั่นทางการเมืองเป็นพลังสำคัญที่จะกำหนดทรัพยากรและการบริหารในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แต่ความมุ่งมั่นทางการเมืองอย่างเดียว อาจจะไม่ไ้ผลในทิศทางที่เหมาะสม จำเป็นต้องมีฝ่ายวิชาการช่วยสนับสนุนชี้แนะทางเลือกต่างๆ
- ควรมีการกำหนดภาระและขอบเขตของงานของครูอาจารย์ให้มีลักษณะเป็นข้อตกลงด้านผลลัพธ์ และมีอัตราเงินเดือนที่สูงใจให้ปรับเปลี่ยนวิธีวัดผลการทำงาน
- ควรมีการกำหนดผลที่คาดหวังเป็นระยะๆ
- ควรมีการสื่อสารชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง เพื่อลดการต่อต้านหรือการวางเฉย แต่กลับต้องช่วยกระตุ้นให้เข้าร่วมกระบวนการเปลี่ยนแปลง

3.4.5 ต้องมีผู้นำที่สามารถตัดสินใจได้

การปฏิรูปต้องมีผู้นำที่มีความมุ่งมั่น ที่จะริเริ่มชี้แนะและชี้แจงการปฏิรูปให้แก่ทุกฝ่ายได้รับทราบและสนใจร่วมกระบวนการได้ คุณสมบัติของผู้นำการปฏิรูปครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์จะต้องประกอบด้วย

- ความน่าเชื่อถือ เป็นที่ยอมรับกว้างขวาง และมีคุณวุฒิและคุณภาพที่เหมาะสม
- มีความสามารถในการสื่อสาร และชี้แจงประเด็นต่างๆ ได้ชัดเจน
- มีความคิดริเริ่ม มีนวัตกรรมทางด้านความคิดและวิธีปฏิบัติที่จะทำให้การปฏิรูปมีสีสันและเป็นที่ยอมรับ ไม่น่าเบื่อหน่าย
- มีความพร้อมที่จะรับฟังข้อคิดเห็นต่างๆ จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสังคม

3.5 สรุป

ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์รวม 4 ด้าน คือ (ก) สถานภาพที่พึงคาดหวังในอนาคต (ข) จุดอ่อนจุดแข็ง (ค) โอกาสและภาวะคุกคาม และ (ง) บทบาทใหม่ของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในอนาคต ผู้ทรงคุณวุฒิอยากเห็นการผลิตครูตรงตามความต้องการและครูใหม่จะต้องมีคุณภาพ วิธีการผลิตครูใหม่ต้องมีการวิจัย และต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์กับสถาบันอื่นๆ การบริหารครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ต้องเป็นมืออาชีพและมีมาตรฐานที่เน้นคุณภาพ ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ยังมีจุดอ่อนหลายประการ จุดอ่อนสำคัญได้แก่ความคิดแคบ ขาดภาวะผู้นำ ขาดการวิจัย ขาดมาตรฐานและเป้าหมาย ส่วนจุดแข็งที่มีอยู่บ้างได้แก่ คุณวุฒิ คณาจารย์ดี มีการพัฒนามายาวนาน และบางแห่งมีความร่วมมือกับต่างประเทศ ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์มีโอกาสให้บริการใหม่ๆ และมีสิ่งจูงใจที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ช่วยสนับสนุน แต่ อุปสรรคและภาวะคุกคามต่อครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ก็มีอยู่อีกมากมาย ที่สำคัญคือการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง การแข่งขันจากสถาบันอื่นและการแย่งตัวคณาจารย์ที่มีความสามารถ นอกจากนี้ยังมีกระแสเทคโนโลยีและค่านิยมทางวัตถุที่จะมากดดันครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์มากขึ้น ในขณะที่ระบบราชการไม่เกื้อหนุน อย่างไรก็ตาม ผู้ทรงคุณวุฒิได้แนะนำให้ใช้กลยุทธ์ 3 อย่างคือ (ก) แยกหลักสูตรเป็น 2 กลุ่ม หลักสูตรผลิตครู (ครุศาสตร์) และหลักสูตรผลิตบัณฑิตสาขาการศึกษา (ศึกษาศาสตร์) แต่เน้นการเรียนรู้ของเด็ก (ข) สร้างความร่วมมือกับสถาบันอื่น และกลไกการเปลี่ยนแปลง (ค) หาผู้นำการปฏิรูป

บทที่ 4

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์

การประมวลผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในสังคม (บทที่ 2) ได้ชี้ให้เห็นโอกาสใหม่สำหรับครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในอนาคต และก่อให้เกิดภาวะคุกคามต่อวงการนี้ด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิได้ชี้ให้เห็นสถานภาพอันพึงประสงค์ของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในอนาคต พร้อมกับระบุจุดอ่อนจุดแข็งตลอดจนโอกาสและภาวะคุกคามต่อครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในอนาคต (บทที่ 3) นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิยังเสนอแนวทางบางประการในการไปสู่การปฏิรูปครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ (บทที่ 3)

การวิเคราะห์ข้อมูลและข้อคิดเห็นทั้งหมดดังกล่าว ได้นำมาสู่การสังเคราะห์เป็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในอนาคตต่อการปฏิรูปการเรียนรู้และการปฏิรูปวิชาชีพครู ดังต่อไปนี้

4.1 องค์กรเป้าหมายและขอบเขตหน้าที่

จากการวิเคราะห์เอกสารและการประมวลความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ จะเห็นได้ว่าครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ของไทยตกอยู่ในฐานะลำบาก เพราะเหตุ 3 ประการคือ

- (ก) มีจุดอ่อนมากมายหลายชนิด แต่มีจุดแข็งค่อนข้างจำกัด
- (ข) มีภาวะคุกคามหลายด้านที่ค่อนข้างรุนแรง แต่มีโอกาสที่จะเอื้อให้อยู่ไม่มาก
- (ค) การปฏิรูปการศึกษาจะได้ผลเพียงใดขึ้นอยู่กับคุณภาพครูปัจจุบัน และครูใหม่ในอนาคต แต่ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ยังไม่สามารถปรับตัวให้ทันต่อการปฏิรูปการศึกษา

ดังนั้นการปรับบทบาทครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ครั้งนี้จะต้องพึ่งพาองค์กรภายในของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์และองค์กรภายนอกครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ ด้วยเหตุนี้ในการกำหนดข้อเสนอแนะจะต้องกำหนดองค์กรเป้าหมาย และภาระรับผิดชอบดังต่อไปนี้

- (ก) **สำนักงานปฏิรูปการศึกษา** เป็นองค์กรเป้าหมายที่อยู่นอกวงการครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ ควรมีบทบาทในการจัดการกับสภาวะภายนอกที่จะคุกคามอนาคตของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ และควรรับผิดชอบในการขยายโอกาสให้แก่ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ด้วย
- (ข) **สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ** เป็นองค์กรเป้าหมายที่อยู่ภายนอกวงการครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ องค์กรนี้ควรรับหน้าที่สร้างกลไกกำหนดนโยบายและแผนการส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้และการปฏิรูปวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง
- (ค) **สภาคณบดีคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทย** เป็นองค์กรเป้าหมายที่อยู่ภายในสังคมครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ มีขอบเขตความรับผิดชอบในการแก้ไขจุดอ่อนของสถาบันผลิตครู และเสริมจุดแข็งของสถาบันผลิตครูให้มั่นคง เพื่อที่จะสามารถดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้และการปฏิรูปวิชาชีพครูได้

4.2 ข้อเสนอแนะต่อสภาคณบดีคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทย

สภาคณบดีคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ฯ เป็นการรวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการของคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในมหาวิทยาลัยของรัฐ 16 แห่ง สถาบันราชภัฏ 36 แห่ง สถาบันราชมนฑล 2 แห่ง และมหาวิทยาลัยเอกชน 1 แห่ง รวม 55 แห่ง ดังนั้นสภาคณบดีฯ จึงถือว่าเป็นองค์กรที่อยู่ภายในวงการครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ซึ่งจะรับผิดชอบในการจัดการปฏิรูปการเรียนรู้และการปฏิรูปวิชาชีพครู โดยใช้คณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ต่างๆ เป็นฐาน

ข้อเสนอแนะมีดังต่อไปนี้

4.2.1 ข้อมูลกำลังคน

คณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ต่างๆ จะต้องเริ่มสร้างฐานข้อมูลเกี่ยวกับกำลังคนที่มีอยู่ ข้อมูลควรประกอบด้วยจำนวนบุคลากร คุณวุฒิ ประสบการณ์ ผลงานวิจัย และความสามารถ จัดทำเป็น "ทำเนียบ คณาจารย์ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ของประเทศไทย" ซึ่งจะต้องได้รับการปรับให้ทันสมัยทุก 3 ปี

4.2.2 แก้ไขจุดอ่อน

คณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ต่างๆ จะต้องเริ่มวิเคราะห์จุดอ่อนต่างๆ ที่เสนอในข้อ 3.2.1 และหาทางปรับแก้ไขจุดอ่อนหลักที่พบในคณะของตนเสียก่อน

4.2.3 เสริมจุดแข็ง

ในขณะที่แก้ไขจุดอ่อน คณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์แต่ละแห่งควรจัดทำแผนการส่งเสริมความเข้มแข็งตามที่เสนอในข้อ 3.2.2 ให้มั่นคง และเพิ่มจุดแข็งด้านใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อไป

4.2.4 หลักสูตรครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์

ก. หลักสูตรการผลิตครูและบุคลากรทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์แต่ละแห่งจะต้องพิจารณาเลือกหลักสูตรที่คณะอยากจะเน้นและพัฒนาให้เป็นจุดเด่นของคณะใน 5-10 ปีข้างหน้า ทั้งนี้แต่ละคณะควรเลือกหลักสูตรเด่นได้มากกว่า 1 หลักสูตร และก็ไม่ควรเลือกทำทุกหลักสูตร หลักสูตรที่ควรพิจารณาจะมี 6 ประเภท ดังนี้

- หลักสูตรครุศาสตร์ระดับปริญญาตรี (ผลิตครู) ซึ่งอาจจะแบ่งเป็นหลักสูตรครูระดับอนุบาล-ประถมศึกษา หลักสูตรครูมัธยมศึกษา และหลักสูตรครูอาชีวศึกษา
- หลักสูตรศึกษาศาสตร์ ระดับปริญญาตรี (ทั่วไป)
- หลักสูตรระดับปริญญาโท
- หลักสูตรระดับปริญญาเอก
- หลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต 1 ปี (สำหรับผู้สำเร็จปริญญาสาขาวิชาอื่น)

ข. หลักสูตรพัฒนาครู

หลักสูตรการพัฒนาครูประจำการจะเป็นที่ต้องการมาก เพราะข้อกำหนดเกี่ยวกับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู และการประเมินคุณภาพการศึกษาที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังนั้น ครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์ทุกแห่งควรพิจารณาพัฒนาหลักสูตรนี้ การปฏิรูปการเรียนรู้และการปฏิรูปวิชาชีพครูจึงจะเกิดผลจริงจัง

ค. ลักษณะของหลักสูตรการผลิตและการพัฒนาครู

ในการจัดทำหลักสูตรการผลิตครูและหลักสูตรการพัฒนาครูในอนาคตจะต้องตรวจสอบดูว่าหลักสูตรเหล่านี้จะช่วยให้ครูในอนาคตมีความรู้และทักษะดังนี้

- คิดเป็น ทำเป็น และคิดวิเคราะห์ได้
- เรียนโดยอาศัยประสบการณ์
- ใช้สื่อการศึกษาได้หลากหลายประเภท
- มีทักษะในการสื่อสารทั้งการพูดและการเขียนได้ชัดเจน ทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศอย่างน้อย 1 ภาษา
- สามารถจัดการศึกษาโดยถือผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด
- สามารถจัดทำสาระของหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่น
- สามารถประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนได้หลายวิธี

ง. หลักสูตรที่มีลำดับความสำคัญสูง

เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนครูในบางสาขา คณะครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์ที่มีความเชี่ยวชาญควรจัดหลักสูตรต่อไปนี้

- หลักสูตรผลิตครูในสาขาที่ขาดแคลน ได้แก่ ครูวิทยาศาสตร์ ครูคณิตศาสตร์ ครูภาษา ครูคอมพิวเตอร์ และครูอาชีวศึกษา
- หลักสูตรพัฒนาครูที่ไม่มีวุฒิในสาขาขาดแคลนให้สามารถสอนคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาต่างประเทศ คอมพิวเตอร์ และอาชีวศึกษา
- หลักสูตรพัฒนาครูประถมศึกษา ให้สามารถสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ในการเลือกหลักสูตรควรคำนึงถึงจุดอ่อนและจุดแข็งของคณะ โอกาส และภาวะคุกคามตามที่กล่าวถึงในบทที่ 3 ตลอดจนหลักสูตรปัจจุบันที่คณะมีอยู่

4.2.5 การวิจัย

คณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์แต่ละแห่งไม่ว่าจะเลือกเน้นหลักสูตรใด ก็จำเป็นต้องดำเนินงานวิจัยควบคู่กับการเรียนการสอนในหลักสูตรนั้นๆ ดังนั้นแต่ละคณะจะต้องวางแผนการวิจัยของคณาจารย์ โดยจัดเป็นกลุ่มวิจัยเพื่อพัฒนาวิธีการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่เหมาะสมกับวัฒนธรรม และสภาพท้องถิ่นตามความคาดหวังที่เสนอในข้อ 3.1.3

4.2.6 ความร่วมมือกับสถาบันอื่น

ไม่ว่าจะดำเนินการหลักสูตรใด และจะมีการวิจัยเรื่องใด คณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ในอนาคตจะต้องสร้างความร่วมมือกับสถาบันอื่น เพื่อผนึกกำลัง และเสริมสร้างขีดความสามารถอย่างรวดเร็ว ตามแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิ ข้อ 3.1.4 และข้อ 3.4.3

4.2.7 ความต้องการใช้ครู

คณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์แต่ละแห่งจะต้องจัดทำแผนความต้องการใช้ครูที่คณะจะผลิตได้ ในการจัดทำแผนความต้องการใช้ครู คณะต่างๆ อาจทำภายในขอบเขตของท้องถิ่นที่คณะรับผิดชอบ หรืออาจทำร่วมกันหลายคณะ ภายใต้การแนะนำของสมาคมบดีคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทย

4.2.8 โครงการพัฒนาการวิจัยของคณาจารย์ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์

สมาคมบดีคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทย ควรจัดทำโครงการพัฒนาการวิจัยของคณาจารย์ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ เพื่อสนับสนุนให้ มีงานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับสังคมไทย และนำเสนอ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อขอการสนับสนุนเป็นชุดโครงการ

4.3 ข้อเสนอแนะต่อสำนักงานปฏิรูปการศึกษา

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (สปศ.) มีบทบาทหน้าที่ในการจัดให้มีองค์กรต่างๆ ตามที่บัญญัติไว้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษา สปศ. มีหน้าที่ดำเนินการให้มีองค์กรสำหรับภาระกิจต่อไปนี้

- (ก) การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา (มาตรา 52)
- (ข) การออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูและใบอนุญาตประกอบวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา (มาตรา 53)
- (ค) การจัดตั้งกองทุนพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา (มาตรา 52)
- (ง) การจัดตั้งกองทุนส่งเสริมครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา (มาตรา 55)
- (จ) การจัดตั้งองค์กรบริหารงานบุคคลข้าราชการครู (มาตรา 54)
- (ฉ) การจัดให้มีระบบเงินเดือนค่าตอบแทนสวัสดิการและสิทธิประโยชน์ (มาตรา 55)

ภาระกิจเหล่านี้จะมีผลกระทบต่อวิชาชีพครูในอนาคตตามที่ได้วิเคราะห์ในบทที่ 2 (ข้อ 2.1-2.5) ดังนั้น ข้อเสนอแนะต่อ สปศ. คือ สปศ. ควรพิจารณาว่าการกำหนดกลไกและองค์กรสำหรับข้อ (ก)-(ฉ) จะช่วยลดการคุกคามต่อคุณครูศึกษาศาสตร์ (ข้อ 3.3.2) ได้มากน้อยเพียงใด

4.4 ข้อเสนอแนะต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) เป็นหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการศึกษาวิจัยและเสนอนโยบายการศึกษา (ต่อไปจะรวมนโยบายเกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรม) สำหรับนโยบายการปฏิรูปการเรียนรู้ และการปฏิรูปวิชาชีพครู สกศ. ควรดำเนินการจัดตั้งองค์กรที่จะเป็นผู้นำในการปฏิรูป ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อความสำเร็จและความยั่งยืนของการปฏิรูป ตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะในข้อ 3.4.5 องค์กรนี้ควรเรียกว่า ราชวิทยาลัยครูศาสตร์ (Royal College of Teachers)

4.4.1 ลักษณะของราชวิทยาลัยครูศาสตร์

ราชวิทยาลัยครูศาสตร์ จะต้องเป็นนิติบุคคล ควรเป็นองค์กรมหาชน จัดตั้งโดยพระราชกฤษฎีกา ขึ้นตรงต่อ สกศ. หรือกระทรวงการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในอนาคต ราชวิทยาลัยฯ จะประกอบด้วยครูและคณาจารย์ที่มีชื่อเสียง มีประสบการณ์สูง และมีผลงานทางการศึกษาดีเยี่ยม สมาชิกของราชวิทยาลัยครูศาสตร์จะได้มาโดยการสรรหา มิใช่โดยการสมัคร ราชวิทยาลัยฯ จะมีประธานและคณะกรรมการการบริหาร เพื่อกำกับดูแลการดำเนินงาน ราชวิทยาลัยฯ จะต้องมีส่วนงานราชวิทยาลัยฯ ที่มีประสิทธิภาพ ประธานทางราชวิทยาลัยฯ จะต้องเป็นผู้นำในกระบวนการปฏิรูปวิชาชีพครูและการปฏิรูปการเรียนรู้

4.4.2 หน้าที่ของราชวิทยาลัยครูศาสตร์

ราชวิทยาลัยครูศาสตร์จะต้องทำหน้าที่สี่บทบาทงานด้านครูและบุคลากรทางการศึกษาต่อจาก สกศ. ซึ่งจะสลายไปภายใน 3 ปี ดังนั้น หน้าที่หลักของราชวิทยาลัยครูศาสตร์ ควรรวมถึง

- การกำหนดนโยบายและแผนการผลิตและการพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษา ทั้งนี้โดยประสานกับ สกศ. สำหรับด้านการพัฒนาครู
- ส่งเสริมวิชาชีพครู โดยการยกย่อง เชิดชูเกียรติ และจัดการกองทุนส่งเสริมครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งจะจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
- ติดตามประเมินผลการผลิตและการพัฒนาครู การดำเนินการของคณะครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์ สภาคณบดีคณะครูศาสตร์ศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทย สกศ. สภาครู และบุคลากรทางการศึกษา
- นำเสนอรายงานความก้าวหน้าของวิชาชีพครูในภาพรวมต่อ คณะรัฐมนตรี รัฐสภา และประชาชน ปีละ 1 ครั้ง

หมายเหตุ: ในการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ราชวิทยาลัยครุศาสตร์จะใช้วิธีจัดจ้างองค์กรหรือบุคคลภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทางเป็นผู้ดำเนินการศึกษาวิจัย

4.4.3 การเริ่มต้นกระบวนการจัดตั้งราชวิทยาลัยครุศาสตร์

สกศ. มีประสบการณ์เกี่ยวกับการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา มีข้อมูลและผลงานการศึกษาวิจัยหลากหลายเกี่ยวกับวิชาชีพครู และได้เคยทดลองทดสอบระบบการยกย่องครู และระบบการเรียนรู้ ดังนั้น สกศ. น่าจะมีความพร้อมที่จะเริ่มกระบวนการจัดตั้งราชวิทยาลัยครุศาสตร์ กระบวนการเริ่มจัดตั้งควรมีขั้นตอนดังนี้

- ตั้งคณะกรรมการจัดตั้งราชวิทยาลัยครุศาสตร์ขึ้นคณะหนึ่ง มีหน้าที่ยกร่างพระราชกฤษฎีกาการจัดตั้งราชวิทยาลัยครุศาสตร์ ตามพระราชบัญญัติองค์การมหาชน
- จัดให้มีสำนักงานเลขานุการราชวิทยาลัยครุศาสตร์ (ชั่วคราว) ประกอบด้วยข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของ สกศ. ไม่เกิน 5 คน ทำหน้าที่สนับสนุนงานของคณะกรรมการฯ
- จัดทำแผนการสรรหาประธานราชวิทยาลัยครุศาสตร์ คณะกรรมการบริหาร และสมาชิกราชวิทยาลัยครุศาสตร์
- จัดทำประชาพิจารณ์ร่างพระราชกฤษฎีกาและแผนฯ เพื่อรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แล้วนำความคิดเห็นมาปรับแก้ไขร่างฯ และแผนฯ
- นำเสนอร่างฯ และแผนฯ ต่อคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และคณะรัฐมนตรีเพื่ออนุมัติ
- ดำเนินการสรรหาประธาน คณะกรรมการบริหารและสมาชิกของราชวิทยาลัยให้แล้วเสร็จตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา เมื่อได้องค์ประกอบครบแล้ว คณะกรรมการจัดตั้งราชวิทยาลัยจะสิ้นสุดลง และราชวิทยาลัยครุศาสตร์จะเริ่มปฏิบัติหน้าที่ สำนักงานเลขานุการราชวิทยาลัยครุศาสตร์ (ชั่วคราว) จะเปลี่ยนเป็นสำนักงานราชวิทยาลัยครุศาสตร์ แยกออกจาก สกศ.

4.5 ความคาดหวัง

ข้อเสนอแนะต่างๆ (ข้อ 4.2-4.4) สามารถที่จะดำเนินการได้พร้อมๆ กัน และจะต้องให้แล้วเสร็จทุกรายการก่อนสิ้นปี 2544 เมื่อเสร็จสิ้นการปรับครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ตามข้อเสนอแนะต่างๆ สังคมไทยควรจะคาดหวังที่จะเห็นครูใหม่ที่มีคุณภาพในปี 2549 ก่อนหน้านั้น สังคมควรจะคาดหวังได้ว่าคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์แต่ละแห่งจะมี

- ความเข้มแข็งด้านวิชาการ การเรียนการสอนและการวิจัย
- เป้าหมายการผลิตครูตามความต้องการใช้ครู
- คนเก่งคนดีสมัครเข้าศึกษาครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์เพิ่มขึ้นมาก
- ความสามารถในการพัฒนาครูประจำการ

4.6 เงื่อนไขสู่ความสำเร็จ

การปฏิรูปวิชาชีพครูและการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยผ่านการปรับบทบาทของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ตามข้อเสนอแนะต่างๆ จะนำไปสู่ความสำเร็จผลได้อย่างจริงจัง จะต้องอาศัยปัจจัยต่อไปนี้

- *คณบดีคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ และผู้บริหาร สกศ. และ สปศ. มีความเชื่อมั่นในหลักการและวิธีการที่นำเสนอ*
- *สกศ. สามารถจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการจัดตั้งราชวิทยาลัยตามข้อเสนอ 4.4*
- *สกศ. สามารถจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการดำเนินการของคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ ตามข้อเสนอ 4.2*

4.7 สรุป

องค์กรหลักที่จะนำการปรับบทบาทครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ ได้แก่ สำนักงานปฏิรูปการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และสภาคณบดีคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์แห่งประเทศไทย สภาฯ จำเป็นต้องเริ่มแก้ไขจุดอ่อนของครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ และเสริมจุดแข็งของตนให้มั่นคง สปศ. จะต้องช่วยปรับลดภาวะคุกคามและเปิดโอกาสให้ครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ได้มีบทบาทในการพัฒนาครูประจำการ สกศ. จะต้องริเริ่มการจัดตั้งราชวิทยาลัยครุศาสตร์ให้เป็นผู้นำในการกำหนดนโยบายและแผนงานตลอดจนการติดตามประเมินผลการปฏิรูปการเรียนรู้และวิชาชีพครู

เอกสารอ้างอิง

- (1) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
- (2) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก: ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- (3) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) สาระสำคัญของนโยบายการผลิตและการพัฒนาครู
- (4) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) นโยบายการผลิตและการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา
- (5) สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2543) ร่างโครงการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา (เอกสารอัดสำเนา)
- (6) สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2543) ร่างโครงการจัดตั้งสถาบันพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา (เอกสารอัดสำเนา)
- (7) สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2543) สาระสำคัญของคกรวิชาชีพใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ และมาตรฐานวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา (เอกสารอัดสำเนา)
- (8) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541) วิชาชีพครูในยุควิกฤต
- (9) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) รายงานการสัมมนาผลงานวิจัยงานโครงการความช่วยเหลือทางวิชาการด้านการศึกษาจากธนาคารพัฒนาเอเชีย
- (10) แผนปฏิรูประบบบริหารภาครัฐ
- (11) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) การคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2542-2559

ภาคผนวก ก

คำนิยามตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

"ผู้สอน" หมายความว่า ครูและคณาจารย์ในสถานศึกษาระดับต่างๆ

"ครู" หมายความว่า บุคลากรวิชาชีพซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอน และการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน

"คณาจารย์" หมายความว่า บุคลากรซึ่งทำหน้าที่หลักทางด้านการสอนและการวิจัยในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา ระดับปริญญาของรัฐและเอกชน

"ผู้บริหารสถานศึกษา" หมายความว่า บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบ การบริหาร สถานศึกษาแต่ละแห่งทั้งของรัฐและเอกชน

"ผู้บริหารการศึกษา" หมายความว่า บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบ การบริหาร การศึกษานอกสถานศึกษาตั้งแต่ระดับเขตพื้นที่การศึกษาขึ้นไป

"บุคคลากรทางการศึกษา" หมายความว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหาร การศึกษา รวมทั้งผู้สนับสนุนการศึกษาซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ให้บริการ หรือปฏิบัติงาน เกี่ยวเนื่องกับการจัดกระบวนการเรียน การสอน การนิเทศ และการบริหารการศึกษาใน หน่วยงานการศึกษาต่างๆ